

**GMINNY PROGRAM
OPIEKI NAD ZABYTKAMI
DLA GMINY CHODZIEŻ
NA LATA 2008-2011**

GMINA CHODZIEŻ

64-800 CHODZIEŻ

ul. Notecka 28

**Sporządzający:
Wójt Gminy Chodzież
Zbigniew Salwa**

SPIS TREŚCI

Wstęp

1. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami
 - 1.1. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami
2. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego
 - 2.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami szczebla krajowego i wojewódzkiego
 - 2.1.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami
 - 2.1.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego
 - 2.1.3. Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego
3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy
 - 3.1. Obiekty zabytkowe nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy (wpisane do rejestru zabytków)
 - 3.2. Wykaz obiektów zabytkowych nieruchomych (wojewódzka ewidencja zabytków)
 - 3.3. Zabytki ruchome
 - 3.4. Zabytki archeologiczne
 - 3.4.1. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków
 - 3.4.2. Wykaz stanowisk o własnej formie krajobrazowej
 - 3.4.3. Zestawienie liczbowe zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją
4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego
 - 4.1. Stan zachowania zabytków nieruchomych, ruchomych oraz dziedzictwa archeologicznego na terenie gminy Chodzież
 - 4.2. Wynikające ze Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Chodzież
 - 4.3. Wynikające z miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Chodzież
 - 4.4. Wynikające z uwarunkowań ochrony przyrody i równowagi ekologicznej
5. Cele polityki gminnej związanej z ochroną zabytków
6. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami
7. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami
8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami
9. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami
10. Załączniki

Wstęp

Dziedzictwo kulturowe, to dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, to również dorobek naszych czasów.

Najczęściej utożsamiamy dziedzictwo kulturowe z archeologią, architekturą, sztuką. Również dawne formy gospodarowania (np. sposoby uprawy roli, sposoby produkcji różnych wyrobów charakterystycznych dla danego regionu) oraz wiele innych przejawów życia i rozwoju społeczności stanowią elementy naszej kultury. Pamiętać zatem musimy o bogactwie nieodnawialnych źródeł informacji o życiu i działalności naszych przodków oraz o potrzebie zachowania tych źródeł dla przyszłych pokoleń.

Świadomość potrzeby ratowania i ochrony zabytków jest coraz powszechniejsza. Dbanie o należyty stan i atrakcyjny wygląd zabytków, aby nie były kojarzone z obiektami o złym stanie technicznym, nie remontowanymi od lat, czy wręcz ruinami jest obywatelskim obowiązkiem.

Rewitalizacja pojedynczych obiektów, jak również całych zespołów zabudowy jest szansą na ich uratowanie. Tak więc stworzenie programu opieki nad zabytkami jest koniecznością przewidzianą ustawowo oraz potrzebą społeczną. Jest również ważnym czynnikiem w upowszechnianiu wiedzy i pomaganiu właścicielom zabytków w dbaniu o obiekty zabytkowe.

Miasta, wsie nigdy nie będą atrakcyjne dla turysty, jeżeli zabytki będą zaniedbane, niewłaściwie promowane czy eksponowane. Urok zadbanych zabytków, parków tworzy niepowtarzalny charakter danego miejsca, do którego z chęcią się powraca.

Ponad 50% powierzchni gminy Chodzież stanowią tereny chronionego krajobrazu. Walory te wykorzystywane są dla turystyki ze względu na ciekawe szlaki piesze i rowerowe. Malownicze położenie gminy oraz zabytki – w wielu wsiach – z bogatą i barwną historią mogą tworzyć niepowtarzalny produkt turystyczny, który mógłby stać się znaczącym elementem rozwoju gminy.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Chodzież na lata 2008 – 2011 jest dokumentem uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania w gminie (miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, studium

uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Chodzież). Jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Program opieki nad zabytkami stanowi podwalinę współpracy między samorządem gminy, właścicielami zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Współpraca rozwijania w kolejnych latach powinna przynieść lokalnej społeczności korzyści – zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń.

Przy sporządzaniu niniejszego opracowania posłużono się następującymi materiałami:

- Miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego gminy Chodzież z 2003 r.,
- Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Chodzież z 1999 r.,
- Raportem o stanie zabytków w gminie Chodzież z 2004 r.,
- Ewidencją parku dworskiego w Oleśnicy z 1978 r.,
- Ewidencją parku dworskiego w Strzelcach z 1978 r.,
- „Dwór w Nietuszkowie” autorstwa T. Wujewskiego. Wydawnictwo Poznańskie, 2002 r.,
- „Gmina Chodzież” pod redakcją E. Wolskiego. Wydawnictwo Media Piła, 2006 r., oraz wizją lokalną w terenie.

1. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Opracowanie gminnego programu opieki nad zabytkami ma na celu poprawę stanu zachowania gminnego środowiska kulturowego. Środkiem prowadzącym do jego realizacji jest ustalenie w programie uwarunkowań dotyczących finansowania i organizacji działań ochronnych wobec środowiska kulturowego oraz edukacyjnych i wychowawczych wobec społeczności gminy Chodzież. Spodziewanym efektem będzie poprawa stanu środowiska kulturowego, stworzenie produktu turystycznego przy wykorzystaniu dóbr kultury, uwrażliwienie mieszkańców gminy na potrzeby związane z utrzymaniem i ochroną środowiska kulturowego.

W krajowym programie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami określa się, zgodnie z art. 85 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. Nr 163, poz. 1568 ze zmianami) w szczególności cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposób finansowania planowanych działań a także harmonogram ich realizacji. Podobny zakres powinien mieć gminny program opieki nad zabytkami.

W art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* określone zostały cele opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.

Zgodnie z wyżej wymienionym przepisem, gminny program opieki nad zabytkami ma na celu w szczególności:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,

- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

1.1. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Chodzież stanowią:

- ustawa z dnia 8 marca 1990 roku *o samorządzie gminnym* (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 ze zmianami), w której artykuł 7 ust. 1 pkt 9 stwierdza, że „Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”;
- ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. Nr 163, poz. 1568 ze zmianami), w której artykuł 87 stanowi, że wójt sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami. Powyższy program przyjmuje rada gminy po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami wójt sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia radzie gminy;
- ewidencja zabytków dla gminy Chodzież.

Prawne uregulowania dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się również w niżej obowiązujących ustawach:

- ustawie z dnia 14 lipca 1983 r. *o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach* (Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 673 ze zmianami);
- ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. *o ochronie przyrody* (Dz. U. z 2004 r., Nr 92, poz. 880 ze zmianami);
- ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – *Prawo budowlane* (Dz. U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118 ze zmianami);
- ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. *o muzeach* (Dz. U. z 1997 r. Nr 5, poz. 24 ze zmianami);
- ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. *o bibliotekach* (Dz. U. Nr 85, poz. 539 ze zmianami);

- ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U z 2004 r. Nr 261, poz. 2603 ze zmianami);
- ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2006 r. Nr 129, poz. 902 ze zmianami);
- ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717 ze zmianami).

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zmianami) definiuje pojęcie zabytku, wprowadza pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami.

Zgodnie z artykułem 3 wyżej wymienionej ustawy **zabytkiem** jest nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich część lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Ochrona zabytków w myśl art. 4 polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Ochrona nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,

- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Zabytki podzielone zostały na zabytki nieruchome, zabytki ruchome i zabytki archeologiczne.

W myśl art. 6 ustawy, ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) **zabytki nieruchome** będące w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) **zabytki ruchome** będące w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997

- r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539 ze zmianami),
- f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) **zabytki archeologiczne** będące w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Zgodnie z art. 7 ustawy, **formami ochrony zabytków** są:

- 1) wpis do rejestru zabytków,
- 2) uznanie za pomnik historii,
- 3) utworzenie parku kulturowego,
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Dla zabytków znajdujących się na terenie województwa, wojewódzki konserwator zabytków prowadzi rejestr zabytków.

Wpisu do rejestru dokonuje się na mocy decyzji wojewódzkiego konserwatora zabytków wydanej z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy.

Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku.

Podobnie zabytki ruchome mogą być wpisywane do rejestru zabytków ruchomych, prowadzonego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Sprawy te oprócz ustawy reguluje Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 14 maja 2004 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków, skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1305).

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, może uznać za

pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego składa wnioski, o którym mowa, po uzyskaniu pozytywnej opinii Rady Ochrony Zabytków.

Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia. Wójt (burmistrz, prezydent miasta), w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, sporządza plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy.

W celu realizacji zadań związanych z ochroną parku kulturowego rada gminy może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem.

Dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

Kolejną formą ochrony zabytków są ustalenia w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy.

Jego projekt, zgodnie z art. 17 ust. 7 lit. b ustawy z dnia 27 marca 2003 r. *o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* (Dz. U. z 2003 r. Nr 80, poz. 717 ze zmianami) uzgadniany jest z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Oprócz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dokumentem planistycznym w gminie jest studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, które wykonuje się obligatoryjnie dla obszaru całej gminy.

Projekt studium, zgodnie z art. 11 pkt. 8 ustawy *o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* podlega przedłożeniu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków celem zaopiniowania.

Zarówno w studium, które nie jest aktem prawa miejscowego, oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,

3) parków kulturowych.

W studium i miejscowym planie, w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy, nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

W rozdziale 9 ustawy *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* określono organizację organów ochrony zabytków.

Są nimi:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje generalny konserwator zabytków,

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

W ustawie (art. 91 ust. 4) sprecyzowano zadania, które należą do wojewódzkiego konserwatora zabytków. Są to w szczególności:

1) realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,

2) sporządzanie, w ramach przyznanych środków budżetowych, planów finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,

3) prowadzenie rejestru o wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie,

4) wydawanie, zgodnie z właściwością, decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych,

5) sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych,

6) organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,

7) opracowywanie wojewódzkich planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych oraz koordynacja działań przy realizacji tych planów,

8) upowszechnianie wiedzy o zabytkach,

9) współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków.

2.Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

2.1.Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami szczebla krajowego i wojewódzkiego

2.1.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Dokumentem pomocniczym o fundamentalnym znaczeniu dla spraw związanych z ochroną zabytków w Polsce są *Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami*, opracowane przez Zespół Rady Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury.

W dokumencie tym czytamy między innymi:

„Ochrona i konserwacja zabytków jest istotnym elementem polityki kulturalnej Państwa, są one bowiem nie tylko śladem przeszłości, ale także cennym składnikiem kultury współczesnej, przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego człowiekowi środowiska jego życia.(...) Ich zachowanie, ochrona i konserwacja jest działaniem w ważnym interesie publicznym ze względu na znaczenie zabytków w procesie edukacji, humanizacji społeczeństwa, jego kulturowej identyfikacji, wreszcie także znaczenie dla sfery ekonomii i gospodarki.(...)”

Program określa cele i kierunki działań oraz zadania, które powinny być podjęte w szczególności przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Celem Programu jest wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce. Celem jest także stworzenie wykładni porządkującej sferę ochrony poprzez wskazanie siedmiu podstawowych zasad konserwatorskich:

- 1) zasady *primum non nocere*,
- 2) zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),
- 3) zasady minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymywania się od działań niekoniecznych),
- 4) zasady, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco,
- 5) zasady czytelności i odróżnialności ingerencji,
- 6) zasady odwracalności metod i materiałów,
- 7) zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Wymienione zasady dotyczą zarówno konserwatorów – pracowników urzędów, profesjonalnych konserwatorów – restauratorów dzieł sztuki, konserwatorów – architektów, urbanistów, budowlanych, archeologów, badaczy, właścicieli i użytkowników, w tym duchownych – codziennych konserwatorów zabytkowych świątyń.

2.1.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego, uchwalony przez Sejmik Samorządowy Województwa Wielkopolskiego uchwałą Nr XLII/628/2001 w dniu 26 listopada 2001 r. spełnia w systemie planowania rolę ogniwa między planowaniem krajowym i planowaniem miejscowym (lokalnym). Powyższe decyduje o jego negocjacyjnej funkcji w mogących powstać różnicach interesów i konfliktach między koncepcjami rozwoju lokalnego a rozwiązaniami ogólnokrajowymi.

Plan województwa formułuje cele rozwoju oraz precyzuje warunki efektywnego działania zapewniającego zrównoważony rozwój.

Nie ma rangi prawa miejscowego, jednakże jest wiążący, bowiem jego ustalenia muszą być uwzględniane w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

Ze studium zaś, muszą być zgodne miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

W planie województwa uwzględnia się wszystkie zadania rządowe i samorządowe województwa, służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych ze wskazaniem obszaru, gdzie ma nastąpić ich realizacja.

Za główne elementy zagospodarowania przestrzennego Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego uznaje środowisko przyrodnicze, osadnictwo, infrastrukturę techniczną, „bo to przede wszystkim one określają kształt i sposób funkcjonowania zagospodarowania przestrzennego województwa.”

Plan obejmuje ochroną nie tylko elementy środowiska przyrodniczego i środowiska kulturowego, które już dziś chronione są na podstawie przepisów szczególnych, ale również te dobra, które wymagają zabezpieczenia przed degradacją, by mogła przetrwać i służyć przyszłym pokoleniom.

Jak podkreślono w Planie, ochrona dziedzictwa kulturowego jest obowiązkiem prawnym, ale poza sferą prawa należy brać pod uwagę unikalną, dla każdego okresu historycznego, wartość estetyczną i duchową. Spuścizna materialna na obszarze województwa wielkopolskiego stanowi w dużej mierze zasoby dziedzictwa narodowego i zachowanie jego dla przyszłych pokoleń jest zadaniem najwyższej rangi w planowaniu przestrzennym.

Plan uznaje, że podstawową zasadą pozwalającą na zachowanie dóbr kultury dla przyszłych pokoleń jest bezwzględne przestrzeganie obowiązującego w tym zakresie prawa.

Ochrona dziedzictwa kulturowego powinna być realizowana poprzez właściwe zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin.

Ochrona dóbr kultury materialnej i niematerialnej jest celem polityki przestrzennej, a kształtowanie środowiska kulturowego powinno generować rozwój innych dziedzin życia regionu (rekreację, działalność gospodarczą).

W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego przyjęto, że:

- ściślejszej ochronie konserwatorskiej powinny podlegać tereny, na których zachowały się zespoły przestrzenne wpisane do rejestru zabytków. Celem takich działań jest zachowanie ich historycznego charakteru oraz zapewnienie ochrony i rewaloryzacji;

- należy chronić charakterystyczne układy ruralistyczne oraz zespoły sakralne, pałacowo-parkowe, folwarki, zabytkowe budynki mieszkalne, gospodarcze, szkoły, wiatraki, młyny, gorzelnie i inne elementy specyficzne dla architektury wiejskiej np. kapliczki, krzyże;
- należy przestrzegać wytycznych konserwatorskich w zakresie nie tylko poszczególnych obiektów objętych ochroną, ale również zasad zagospodarowania zabytkowych układów urbanistycznych (nie wszystkie są objęte ochroną, część wymaga rozpoznania i włączenia do ewidencji zabytków);
- należy „odkryć” lokalną architekturę wiejską i zapewnić możliwość wprowadzenia tradycyjnych gabarytów, form dachów, detali i rozwiązań materiałowych do obiektów o współczesnych standardach;
- chronić krajobraz, a w rejonach o najwyższych walorach przyrodniczych i kulturowych wykluczyć realizację obiektów, które charakterem kolidują z otoczeniem;
- szanować kształtowaną tradycyjnie różnorodność form osadnictwa wiejskiego;
- wydobyć w układzie przestrzennym elementy kompozycji urbanistycznej: dominant przestrzennych, osi widokowych, ekspozycji, dolin, skarp, charakterystycznych form terenowych, grup zieleni, alei.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego przewiduje na obszarze gminy Chodzież rozwój przestrzenny w różnych, odmiennych kierunkach.

Północna część gminy znalazła się w strefie związanej z rzekami Wartą i Noteć. W strefie tej zachodzi potrzeba prowadzenia działań zmierzających do ograniczenia zagrożenia powodzią, dostosowanie koryta rzeki do żeglugi, rekreacyjnego zagospodarowania doliny z uwzględnieniem **walorów przyrodniczych i kulturowych**, i obowiązku prawnej ochrony najcenniejszych z nich.

Dla wschodniej części gminy (strefa rolno-rekreacyjna) przewiduje się rozwój przestrzeni oparty na wykorzystaniu potencjału tradycyjnych małotowarowych gospodarstw, które wykorzystując **walory przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe** otaczających je terenów, mogą przekształcać się w gospodarstwa ekologiczne i agroturystyczne.

2.1.3. Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego

Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego z dnia 10 lipca 2000 r. stanowiła podstawę do opracowania nowego dokumentu na lata 2007-2020, który przyjęty został przez Sejmik Samorządowy Województwa Wielkopolskiego w dniu 19 grudnia 2005 r.

Strategia określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województwa.

Ogólna wizja województwa wielkopolskiego przedstawiona jest jako dążenie do uczynienia województwa regionem nowoczesnym i zintegrowanym.

Szczególnie chodzi tu o postęp technologiczny, unowocześnienie struktury gospodarki, a także o wzrost jej efektywności i rewitalizację miast i wsi.

W nawiązaniu do ogólnej wizji przyszłości województwa można określić jego misję rozumianą jako posłannictwo, przyświecające podejmowanym działaniom.

Misja województwa wielkopolskiego, to tworzenie możliwie optymalnego rozwoju dla ogółu, jego struktur wewnętrznych, a także – przynajmniej w wybranych dziedzinach – tworzenie impulsów rozwojowych dla otoczenia.

W Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego wyróżniono cztery cele strategiczne:

- 1) zapewnienie mieszkańcom warunków do podwyższania poziomu życia,
- 2) zwiększanie konkurencyjności gospodarki w stosunku do innych regionów Europy,
- 3) wzrost wewnętrznej integracji i istotna poprawa jakości przestrzeni,
- 4) dostosowanie potencjału, struktury i organizacji województwa do wyzwań XXI w. i wymagań jednoczącej się Europy.

W ramach uszczegółowienia celu generalnego „Dostosowanie potencjału, struktury i organizacji województwa do wyzwań XXI w. i wymagań jednoczącej się Europy” Strategia wymienia dwa cele szczegółowe:

- partnerską rolę województwa,
- troskę o tożsamość regionalną czyli pielęgnowanie więzi emocjonalnych z regionem oraz podnoszenie poziomu wiedzy mieszkańców, zwłaszcza młodego pokolenia o przeszłość i teraźniejszość regionu, uzyskiwanie wysokiego poziomu aktywności społecznej w dziedzinie upowszechniania regionalnych wzorców patriotycznych i postaw obywatelskich.

Kwestie dotyczące ochrony i kształtowania środowiska oraz jego zasobów, środowiska kulturowego oraz tożsamości narodowej i regionalnej ujmuje ***Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego na lata 2007-2020***:

Cel strategiczny 1. Dostosowanie przestrzeni do wyzwań XXI w.

Wyżej wymieniony cel osiągnąć będzie przez realizację między innymi *celu operacyjnego* - „Wzrost znaczenia i zachowanie dziedzictwa kulturowego”, który będzie realizowany przede wszystkim poprzez:

- inwestycje w instytucje kultury,
- ochronę dorobku kulturowego,
- wsparcie działań powiększających dorobek kultury regionu,
- promocję aktywności kulturalnej mieszkańców.

Zgodnie ze Strategią „dziedzictwo kulturowe w rozwoju Wielkopolski pełni kilka funkcji. Jest ono czynnikiem integracji społecznej, stanowi instrument promocji regionu oraz przyczynia się do rozwoju gospodarczego, gdyż może być bazą dla turystyki i usług kulturalnych. Szczególnie ważnym elementem tego dziedzictwa jest wielkopolska kultura przedsiębiorczości.”

3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

Gmina Chodzież położona jest w północnej części województwa wielkopolskiego, w powiecie chodzieskim na terenie dwóch krain – Doliny Noteci i Pojezierza Chodzieskiego. Jej północną granicę wytycza rzeka Noteć.

Szeroką, kilkukilometrową część pradoliny zajmują łąki. Dalej od rzeki pojawiają się pagórkowate tereny, które sprawiają wrażenie rzeźby przedgórskiej. Obszar ten ze względu na walory krajobrazowe nazywany jest Szwajcarią Chodzieską.

Jednym z najbardziej urokliwych zakątków jest góra Gontyniec o wysokości 192 m n.p.m. ze zboczami porośniętymi lasem i licznymi dolinami.

Gmina zajmuje obszar 213 km² (około 50% powierzchni gminy stanowią lasy). Dzieli się na 11 sołectw, w których jest 27 miejscowości, w większości z bogatą i barwną historią.

Pierwsze ślady pobytu człowieka na terenie obecnej gminy Chodzież, podobnie jak na obszarach przyległych, pochodzą z epoki neolitu (młodszej epoki kamiennej – 4200-1700 r. p.n.e.). W czasie prac archeologicznych zarejestrowano liczne ślady osad neolitycznych, kultury łużyckiej, przeworskiej (z okresu wpływów rzymskich), z wczesnego i późnego średniowiecza oraz czasów nowożytnych.

Dużą część obszaru gminy Chodzież pokrywały w przeszłości lasy, co najmniej do XVIII w. nie wykarczowane, ograniczały one w dużym stopniu rozszerzanie się osadnictwa. Jeszcze i obecnie niektóre kompleksy leśne – to pozostałość pierwotnej puszczy okalającej pradolinę Noteci.

Osadnictwo wczesnośredniowieczne związane jest na terenie gminy Chodzież z przebiegającym w okolicy Podanina i Kąkolewic ważnym szlakiem handlowym, łączącym Poznań z Pomorzem Środkowym (przez Ujście do Kołobrzegu), którego szczególne znaczenie przypada na XI – XII w.

Najistotniejsza jednak dla rozwoju osadnictwa okolic Chodzieży była bliskość Ujścia. Gród ujski wzmiankowany od 1108 r. posiadał ważne znaczenie strategiczne, a po utworzeniu kasztelanii – także administracyjne.

W literaturze podkreśla się zależność jaka istniała między Ujściem a powstającą osadą Chodzież i rozwojem osadnictwa na przyległych terenach. Ślady osadnictwa wczesnośredniowiecznego potwierdzone zostały między innymi w Strzelcach – wsi służebnej związanej z kasztelanią ujską.

Na początku XIII w. Ujście zostało stolicą księstwa rządzonego przez Władysława Odonica i jednocześnie wraz z przyległymi terenami stanowiło kasztelanię ujską. Ustanowienie kasztelani ujskiej mogło nastąpić około 1225 r. Pierwszym, zwanym z imienia kasztelanem ujskim był w 1227 r. Olbracht. Kasztelan rozszerzał powoli władzę nad okoliczną ziemią, budując zamki i zakładając osiedla, którymi obdarowywał zasłużonych i oddanych sobie rycerzy, ewentualnie administrował jako własność książęcą poprzez urzędników.

Nazwy najstarszych wiosek otaczających Chodzież wskazują na to, iż pierwotnie była to ziemia książęca i osady należące do ludzi podległych księciu.

Są to Rataje, Strzelce, Stróżewo, Podanin.

Najdłużej własnością książęcą, później królewską, były Rataje. Pozostałe wsie na przestrzeni wieków przechodziły w ręce rodów rycerskich.

Ziemia chodzieska stanowiła granicę, na której stykały się wpływy i prawa posiadłości dwóch wielkich rodów rycerskich – Grzymalitów od zachodu i Pałuków od wschodu.

Najprawdopodobniej już za czasów Władysława Odonica, jeden z Grzymalitów został obdarzony ziemią Chodzieską za zasługi na rzecz księcia.

Na przestrzeni wieków, na skutek powiększania się rodu Grzymalitów, dominium dzielono na poszczególnych członków rodziny. Mimo, iż przybierali oni często od nazwy posiadanej miejscowości odmienne nazwiska, pozostawali nadal wspólnym rodem, którego łącznikiem pozostawał jeden herb.

W okolicy Chodzieży pojawiają się Grzymalicy o nazwiskach Strzeleckim, Oleskich, Chodzieskich, Studzińskich, Nietązkowskich, później Potulickich i Grudzińskich.

W XIV w. zmalała rola i znaczenie kasztelanii ujskiej. W zjednoczonym państwie polskim Król Kazimierz Wielki zaprowadził nowy podział administracyjny. Obszar państwa podzielono na powiaty i województwa. Okolice Chodzieży zostały włączone do województwa kaliskiego, do powiatu kcyńskiego.

W dokumentach historycznych z XIV w. i XV w. pojawiają się pierwsze wzmianki o wsiach położonych na terenie obecnej gminy Chodzież:

- ***Strzelce*** – pierwsza wzmianka datowana jest na rok 1370. W źródłach z XV wieku miejscowość ta występuje również jako miasto.

W XVII i XVIII w. wieś była siedzibą właścicieli Chodzieży – Grudzińskich.

W 1773 r. w posiadłościach tych (w ich skład wchodziły także Słomki, Mirowo i Konstantynowo) mieszkało 270 osób, w tym 225 Polaków.

- ***Oleśnica*** – po raz pierwszy wymieniona została w 1383 r. w „Kronikach” Janka z Czarnkowa. W XVII wieku stanowiła własność Grzymalitów Oleskich, a od 1746 r. Grudzińskich, którzy tutaj przenieśli swoją rodową siedzibę ze Strzelec.

- ***Milcz*** – informacje o majątku Milcz pochodzą z 1403 r. Wieś w obecnym kształcie powstała znacznie później. Akcja kolonizacyjna w tym rejonie rozpoczęła się w 1723 r. Osadnicy osiedlali się grupami na karczunkach leśnych i łąkach położonych znacznie od Noteci. Tym sposobem ukształtowało się pięć kompleksów zabudowań, które później utworzyły jedną wieś zwaną pierwotnie Milczewskie Olędry. Na podobnej zasadzie powstały w pobliżu Milcza wsie Kamionka, Studzieniec, Ciszewo.

- **Rataje** – historia Rataj jest ściśle powiązana z dziejami Chodzieży. Pierwsze wzmianki o tej wsi pojawiają się w źródłach z 1403 r. Od zarania była to osada, a potem wieś zaopatrująca w żywność miasto. Istniał tu folwark i wolne gospodarstwa chłopskie. Początkowo przeważała ludność polska, po zaborach, stopniowo zaczęli ją wypierać Niemcy, którzy całkowicie zawładnęli wsią. Sytuacja odwróciła się w 1920 r. po zwycięskim Powstaniu Wielkopolskim, kiedy ziemia chodzieska powróciła do Macierzy.

- **Nietuszkowo** – według jednych źródeł Nietuszkowo istniało już w 1391 r. jako część majątku w Dziembowie. Inne z kolei źródła podają, że powstało w 1411 r. Początkowo wieś należała do rycerskiego rodu Grzymalitów, później jej właściciele zmieniali się dość często. W 1800 r. majątek kupiony został przez rodzinę Jouanne, w której rękach pozostawał do 1945 r. Ostatnią właścicielką dóbr była Anna Maria Jouanne, która do 1947 r. mieszkała w Nietuszkowie, a potem wyjechała do Niemiec. Siedzibą rodu Jouanne był pałac zbudowany w malowniczym parku w latach 60-tych XIX w., opisany w dalszej części programu.

Zdaniem językoznawców obecna nazwa Nietuszkowa jest zniekształcona. Dokument z 1403 r. wymienia bowiem „Nietąszkowo” – nazwę wywodzącą się ze staropolskiego słowa „nietążek”, które oznaczało kogoś lub coś „nietęgiego”, inaczej mówiąc nieudanego. Jak wyjaśnia Tomasz Wujewski, autor książki „Dwór w Nietuszkowie” – w tym przypadku odnosi się zapewne do „nietęgich” tutejszych gleb.

- **Podanin** – pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z 1430 r. W XVI w. była to mała królewska wieś zarządzana przez starostów ujskich, którzy stopniowo oddawali w dzierżawę ziemię kolejnym osadnikom.

Zagospodarowanie tych terenów trwało ponad dwa wieki. W wyniku tego powstała wieś o charakterze owalnicy (historyczny układ przestrzenny, zachowany w znacznej części do dnia dzisiejszego).

- **Pietronki** – wieś nazywana Pietrunki, Piotrmanki, Piotronki, w końcu Pietronki, datowana jest na 1403 r. Jej założycielem był krakowski mieszczanin Hanco syn Piotra. Z Pietronkami związane są dwie legendy. Pierwsza głosi o bogatym ale skąpym rycerzu Piotrze, którego za złe traktowanie poddanych porwał jeździec na czarnym koniu i cisnął do stawu przy młynie, który odtąd nazywany jest „Stawem Rycerskim”.

Druga legenda wyjaśnia, dlaczego bociany nie budują gniazd w Pietronkach. Jak głosi, kiedyś na łąkach przy „Rycerskim Stawie” odbywały się „sejmiki” bocianów. Którejś jesieni szlachta zorganizowała polowanie na ptaki. Schwymano kilka i żywcem upieczono. Pozostałe bociany wpadły w gniew, chwytaly kawałki tłącego się drewna i rzucały na domy. Spaliło się pół wsi. Od tego czasu bociany omijają tę okolicę.

- ***Trojanka*** – pierwsza wzmianka pochodzi z 1577 r. Wg źródeł historycznych w Trojankach w tym okresie istniała „kopalnia żelaza”, w której z powierzchni ziemi zbierano rudę darniową o zawartości 35-40% czystego żelaza i wytapiano ją w prymitywnych piecach.

Obszar obecnej gminy Chodzież podzielony był zasadniczo na trzy klucze majątków ziemskich: strzelecki, chodzieski, oleśnicki. Osobnymi majątkami były Nietuszkowo i Pietronki.

Klucz chodzieski i strzelecki w XVI w. i w pierwszej połowie XVII w. należał do możnej rodziny Potulickich; klucz oleśnicki w tym czasie pozostawał w rękach rodu Oleskich. Nietuszkowo początkowo należało do Nietążkowskich, później zostało włączone do posiadłości Potulickich. Majątek Pietronki natomiast posiadali Radwanowscy. W 1649 r. ogromne dobra ziemskie Potulickich przeszły w ręce Grudzińskich. Początkowo siedzibą Grudzińskich były Strzelce, skąd w 1746 r. przenieśli siedzibę do Oleśnicy.

Po pierwszym rozbiórce Polski w 1772 r. omawiany obszar znalazł się na długi czas pod panowaniem niemieckim.

Został wprowadzony nowy podział administracyjny. Gmina Chodzież znalazła się w Prowincji Poznańskiej w Rejencji Bydgoskiej. W tym czasie rozpoczął się również systematyczny proces wykupywania majątków ziemskich przez Prusaków.

Jednym z pierwszych przypadków przejścia ziem stanowiących od niepamiętnych czasów własność polskich rodów rycerskich w ręce niemieckie był klucz strzelecki. W 1792 r. został on sprzedany przez wdowę po Adamie Grudzińskim Krzysztofowi von Zach.

Krótko po kupnie klucza strzeleckiego von Zach przystąpił do częściowej parcelacji swych dóbr i założył nową wieś, której nadał nazwę „Zachsberg” – obecny Zacharyn. Za przykładem ojca poszedł syn Ferdynand von Zach. W 1818 r. sprzedał 13 parcel na założenie gospodarstw małorolnych. Niemieccy osadnicy osiedlili się w bezpośrednim

sąsiedztwie Zacharzyna – obecnie Wymysław, początkowo nazywany (od imienia żony Ferdynanda von Zach) Augustynowem. Majątek pozostawał w rękach rodziny von Zach do 1878 r.

Dobra chodzieskie i oleśnickie pozostawały dłużej w rękach rodziny Grudzińskich. Jednak w 1830 r. Antoni Grudziński wskutek zbyt wystawnego trybu życia oraz ogólnie niepomyślnej koniunktury gospodarczej, która wielu ziemian zmusiła do wyzbycia się swych ziem, sprzedał klucz chodziesko-oleśnicki Ferdynandowi von Zach ze Strzelec.

W latach 1848 – 1886 właścicielem Chodzieży wraz z częścią dóbr chodzieskich był Otton Königsmarck. Majątek Pietronki przeszedł już w 1827 r. w ręce rodziny niemieckiej von Steinnehr, a później von Leipziger. Również pozostałe majątki ziemskie na przestrzeni XIX w. należały do obywateli pruskich.

W 1919 r. na mocy postanowień traktatu wersalskiego gmina Chodzież została przyłączona do Polski. Fakt ten nie zmienił zasadniczo charakteru własności folwarków i majątków ziemskich.

Wszystkie pozostawały nadal w rękach prywatnych, w okresie międzywojennym oprócz właścicieli niemieckich pojawili się również – ponownie – właściciele polscy.

Po zakończeniu II wojny światowej na skutek ustawy o reformie rolnej, posiadłości ziemskie wraz z założeniami pałacowo-parkowymi i folwarkami zostały przejęte na rzecz Skarbu Państwa.

Dokonanie ogólnej charakterystyki zasobu zabytków znajdujących się na terenie gminy Chodzież - przedstawionych w *Tabeli Nr 1 „Zasoby zabytków w gminie Chodzież”* - ma na celu określenie obiektów i zespołów obiektów, które należy chronić i otoczyć opieką. Skuteczna opieka nad zabytkami wymaga od samorządu nie tylko wiedzy dotyczącej wartości zabytków zlokalizowanych na terenie gminy, lecz także dostrzegania występujących problemów i reagowania na pojawiające się zagrożenia.

Tabela Nr 1 Zasoby zabytków w gminie Chodzież

<i>Typ obiektu</i>		<i>Murowany</i>	<i>Drewniany</i>	<i>W tym wpisany do rejestru zabytków</i>
1. Układy ruralistyczne	ilość 12	x	x	
2. Zabudowa mieszkalna		115	19	
3. Obiekty sakralne				
a. kościoły XIX w. - 1945 r.		3		1
b. kaplice, bramy, ogrodzenia		2		
4. Obiekty użyteczności publicznej				
a. szkoły		10		
b. leśniczówki		4		
5. Obiekty przemysłowe, gospodarcze				
a. dworce kolejowe z zespołami budynków		3		
b. spichlerze, magazyny, stodoły			40	
c. młyny		2		
d. mleczarnie		1		
e. inne (budynki gospodarcze)		101		
6. Pałace i dwory		8		5
7. Zespoły folwarczne		11		
a. stodoły		3	5	
b. spichrze		7		
c. obory		10		
d. stajnie		3		
e. chlewnie		2		
f. owczarnie		1		
g. inne magazyny		7		
h. gorzelnie i browary		4		
i. inne (oficyny, domy folwarczne)		28	1	
8. Parki	ilość 6	x	x	5
a. bramy i ogrodzenia		5		
9. Cmentarze		Ilość		Wpisanych do rejestru
a. rzymsko-katolickie		8	x	2

b. ewangelickie	21	x	
c. inne (rodowe, epidemiczne)	3	x	
10. Stanowiska archeologiczne	Ilość ogółem		Wpisanych do rejestru
a. grodziska	x		x
b. osady	320		x
c. cmentarzyska	11		x
d. inne	9		x

3.1. Obiekty zabytkowe nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy (wpisane do rejestru zabytków)

Charakteryzując zasoby zabytków znajdujących się na terenie gminy Chodzież podzielono je wg klasyfikacji na zabytki:

- nieruchome,
- ruchome,
- archeologiczne.

Art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wymienia formy ochrony zabytków.

Jedną z form ochrony zabytków jest wpis do rejestru zabytków, który prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Obiekty i zespoły zabytkowe wpisane do tego rejestru są prawem chronione.

W Rejestrze Zabytków Województwa Wielkopolskiego znajdują się obiekty zabytkowe, położone na terenie gminy Chodzież, które przedstawiono w **Tabeli Nr 2**.

Do rejestru zabytków dopisany zostanie niebawem kościół poewangelicki z 1913 r., obecnie filialny p.w. św. Maksymiliana w **Podaninie** w związku z wszczętym – na wniosek Parafii – postępowaniem w sprawie wpisania obiektu do rejestru zabytków.

Tabela Nr 2 Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Wielkopolskiego

<i>Lp.</i>	<i>Miejscowość</i>	<i>Obiekt</i>	<i>Datowanie</i>	<i>Nr rejestru zabytków</i>	<i>Data wpisu do rejestru</i>
1.	Oleśnica	Dwór	1804 r.	A-152	09.09.1968 r.
2.	Oleśnica	Pałac	ok. 1850 r.	A-256	08.06.1973 r.
3.	Oleśnica	Park dworski	XVIII w.	A-135	15.01.1960 r.
4.	Nietuszkowo	Pałac	1878 r.	A-781	10.09.1996 r.
5.	Nietuszkowo	Park	XIX w.	A-124	12.10.1948 r.
6.	Nietuszkowo	Kapliczka cmentarna	1879 r.	A-715	05.11.1990 r.
7.	Pietronki	Pałac	Poł. XIX w.	A-137/3	10.07.1976 r.
8.	Pietronki	Park dworski	XVIII w.	A-403	07.05.1981 r.
9.	Pietronki	Cmentarz katolicki	2 poł. XIX w.	A-585	29.07.1988 r.
10.	Strzelce	Pałac	XIX w.	A-246	13.04.1972 r.
11.	Strzelce	Park dworski	XIX w.	A-134	15.01.1960 r.
12.	Rataje	Park krajobrazowy	XIX/XX w.	A-405	27.11.1979 r.
13.	Milcz	Cmentarz katolicki	2 poł. XIX w.	A-711	11.10.1990 r.
14.	Zacharzyn	Kościół ewangelicki obecnie rzymsko-katolicki	1877 r.	141/Wlkp/A	05.08.2003 r.

Najstarszym na terenie gminy Chodzież zabytkiem architektury jest późnoklasycystyczny *dwór w Oleśnicy* z 1804 r. Najprawdopodobniej wzniesiony został dla rodziny Grudzińskich, którzy w połowie XVIII w. urządzili tutaj swoją siedzibę rodową. Około 1830 r. dwór został przebudowany, w tym czasie również zmieniona została jego funkcja – został oficyną nowo wzniesionego pałacu.

Dwór jest obiektem parterowym z wysokim dachem mansardowym z czerwoną dachówką ceramiczną.

Obecnie dwór, stanowiący własność prywatną, jest zamieszkały. W latach 2000-2001 przeszedł generalny remont wnętrza i częściowo elewacji. Dalszego remontu wymaga poddasze, pokrycie dachowe oraz elewacje budynku.

Pałac w Oleśnicy wzniesiony około 1850 r. w bliskim sąsiedztwie dworu jest budowlą dwukondygnacyjną, nakrytą dachem czterospadowym o niewielkim spadku. W części wschodniej usytuowane zostały reprezentacyjne schody, od zachodu pięcioboczny ryzalit z tarasem widokowym.

Pałac stanowi własność gminy Chodzież, znajduje się w nim szkoła podstawowa. W 1997 r. i 2002 r. w pałacu przeprowadzono remonty, jednakże obiekt wymaga dalszych prac – osuszenia ścian piwnic i stropów nad piwnicami.

Rezydencje otacza obszerny **park** z końca XVIII w. o powierzchni 12,3 ha, który jest największym i najbardziej wartościowym parkiem pod względem przyrodniczym na terenie gminy. Początkowo nosił nazwę ogrodu barokowego i posiadał jego cechy.

Z dawnego założenia w części południowo-zachodniej parku zachowany został fragment pięknej alei grabowej, tworzącej „zielony tunel”.

W części – przy pałacu – park stanowi własność gminy Chodzież, pozostała większa część parku stanowi własność prywatną.

Pałac w Nietuszkowie wzniesiony został z lat 70-tych XIX w. z wykorzystaniem murów wcześniejszej budowli. Stylem nawiązuje do typu renesansowej willi, jednak w skromniejszej wersji. Składa się z trzech brył: dwukondygnacyjnego skrzydła wschodniego z wejściem frontowym, jednokondygnacyjnej części środkowej oraz skrzydła zachodniego z wieżą.

W pałacu, stanowiącym własność prywatną, przeprowadzono w latach 1998-2000 generalny remont. Dalsze prace w obiekcie polegać będą głównie na osuszeniu ścian oraz na jego adaptacji w celu zagospodarowania.

Pałac, ze względu na swoje położenie na szczycie wysokiego zbocza posiada od strony północnej wspaniałe powiązania widokowe z krajobrazem łąk i pastwisk w dolinie Noteci. Ten niezwykle malowniczo roztaczający się krajobraz stanowi niepowtarzalny walor założenia w Nietuszkowie.

Na szczególną uwagę zasługuje założenie **parkowo-palacowe w Strzelcach**.

Na skraju parku o powierzchni 10,7 ha wnosi się okazały neorenesansowy **pałac** z wysoką wieżą dominującą nad całością. Wieża połączona jest korytarzową galerią z pałacem.

Pałac powstał na miejscu spalonego, drewnianego dworu w 1844 r. dla Ferdynanda von Zacha według projektu znanego architekta Fryderyka Augusta Stüllera, największego po śmierci Karla Schinkla, architekta w środowisku berlińskim w latach 40-tych XIX w. Obecnie obiekt wymaga generalnego remontu poprzedzonego sporządzeniem dokumentacji oraz programu użytkowego.

Park założony przed fasadą wschodnią ma charakter regularny, renesansowy, a więc zgodny ze stylem wzniesionego pałacu. Od strony południowej park przyjmuje natomiast charakter nieregularny, krajobrazowy.

W kręgu oddziaływań środowiska berlińskiego powstał również nie istniejący już w swej pierwotnej formie **pałacyk** – willa **w Pietronkach**.

Rezydencja została wzniesiona z wykorzystaniem murów wcześniejszego parterowego dworu, prawdopodobnie po 1839 r. dla Hermanna von Leipzigers. Około 1901 r. rezydencja została gruntownie przebudowana przez ówczesnego właściciela Ignacego Bnińskiego, prezesa Towarzystwa Sztuk Pięknych w Poznaniu, który gościł w pałacu między innymi Juliana Fałata – malarza i Sylwestra Mańczaka – rzeźbiarza.

Obecnie pałac w Pietronkach posiada prostą neoklasyczną formę; dwukondygnacyjna bryła na rzucie prostokąta została urozmaicona ryzalitami z parterowymi dobudówkami na rzucie półokręgu, wejście frontowe oraz boczne zaakcentowane jest czterema kolumnami wspierającymi obszerny balkon na piętrze.

Otoczający pałac **park** (8 ha) z okazami starych drzew o cechach pomników przyrody, posiada charakter krajobrazowy.

Park założony został za czasów Chmielewskich, którzy w okresie od 1783 do 1826 r. byli gospodarzami Pietronek.

To za ich czasów, w okresie przemarszów wojsk napoleońskich w Pietronkach założono cmentarz dla żołnierzy „Małego Kaprała”. Pozostałości cmentarza istnieją do dziś, obok cmentarza katolickiego, na którym pochowany jest hrabia Bniński, Kawaler Zakonu Maltańskiego. Po jego śmierci (24.02.1920 r.) wdowa, Helena z Wodzińskich, ufundowała figurę Matki Boskiej, która stoi do chwili obecnej na terenie parku.

Dawny **kościół** ewangelicki, obecnie rzymsko-katolicki, filialny p.w. Matki Boskiej Królowej Polski **w Zacharzynie** usytuowany jest w centrum wsi, wzdłuż głównej ulicy. Wzniesiony został w 1877 roku.

Jest to świątynia orientowana, zbudowana na rzucie prostokąta z półkolistą absydą prezbiterium oraz kwadratową wieżą od frontu.

Obiekt jest przykładem wiejskiej świątyni ewangelickiej, charakterystycznej dla północno-zachodniej Polski, zbudowanej w formach zaczerpniętych z architektury romańskiej i renesansowej, według wzorów przyjętych dla budownictwa sakralnego końca XIX wieku. Kościół stanowi dominantę architektoniczną wsi Zacharzyn.

Najciekawsze gminne zabytki przedstawione zostały na zdjęciach stanowiących **Załącznik Nr 1** do programu.

3.2. Wykaz obiektów zabytkowych nieruchomości (województwo ewidencja zabytków)

Zgodnie z art. 21 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz.U. Nr 163, poz. 1568 ze zmianami) „*ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy*”.

Ewidencją objęte zostają zabytki architektury i budownictwa: zespoły i obiekty o istotnych walorach historycznych, kulturowych i krajobrazowych oraz zabytki archeologiczne.

Najliczniejszą grupę obiektów – z terenu gminy Chodzież – ujętych do tej pory w wojewódzkiej ewidencji zabytków stanowią obiekty mieszkalne, gospodarcze, zespoły folwarczne, cmentarze i miejsca pocmentarne.

Zestawienie zabytków nieruchomości wpisanych do wojewódzkiej ewidencji zabytków przedstawia **Tabela Nr 3 „Zestawienie zabytków nieruchomości wpisanych do wojewódzkiej ewidencji zabytków według miejscowości”** - zabytki wpisane do rejestru zabytków zostały podkreślone.

Tabela Nr 3 Zestawienie zabytków nieruchomych wpisanych do wojewódzkiej ewidencji zabytków według miejscowości

<i>Miejscowość</i>	<i>OBIEKT/obecna funkcja</i>	<i>Data powstania</i>
Cisze	Zespół leśniczówki Cisze: - leśniczówka – dom Nr 3, - budynek gospodarczy, mur., - stodoła, mur.	ok. 1900r. pocz. XX w. pocz. XX w.
Cisze	Leśniczówka – dom Nr 5, mur.	pocz. XX w.
Cisze	Cmentarz Ewangelicko-Augsburski, nieczynny	2 poł. XIX w.
Kamionka	Zespół szkoły: - szkoła, ob. budynek mieszkalny Nr 5 (d. nr 11), mur., - budynek gospodarczy. mur./drewno	pocz. XX w. pocz. XX w.
Kamionka	Zagroda Nr 3 (d. nr 4): - dom, mur./kam. - budynek inwentarski, mur.	4 ćw. XIX w. k. XIX w.
Kamionka	Zagroda Nr 4 (d. nr 5): - dom, mur./drewno., - budynek gospodarczy – cieleśnik, mur./gl., - budynek gospodarczy – świnia, mur., - budynek gospodarczy – obora, mur.	k. XIX/XX w. k. XIX/XX w. k. XIX/XX w. k. XIX/XX w.
Kamionka	Dom Nr 6, mur.	pocz. XX w.
Kamionka	Dom Nr 7 (d. nr 9), mur.	pocz. XX w.
Kamionka	Zagroda Nr 8: - dom, mur./kam., - budynek gospodarczy, mur.	k. XIX/XX w. k. XIX/XX w.
Kamionka	Dom Nr 9 (d. nr 7), mur./kam.	1860 r.
Kamionka	Zagroda Nr 11 (d. nr 13) tzw. poniatówka: - dom, drewno, - stodoła, drewno	1935 r. ok. 1935 r.
Kamionka	Zagroda Nr 12 (d. nr 14), tzw. poniatówka: - dom, drewno, - stodoła, drewno	1935 r. ok. 1935 r.
Kamionka	Dom Nr 13 (d. nr 12) tzw. poniatówka, mur./drewno	ok. 1935 r.
Kamionka	Cmentarz Ewangelicko-Augsburski, nieczynny	2 poł. XIX w.
Kamionka	Cmentarz ewangelicko, ob. katolicki, nieczynny	XIX w.
Stróżewko (Karczewnik)	Dom pracowników kolei Nr 12, mur.	ok. 1910 r.
Stróżewko (Karczewnik)	Dom dróżnika (przy drodze do Stróżówka), mur.	pocz. XX w.
Konstantynowo	Dom Nr 2, mieszkalno-gospodarczy, mur.	pocz. XX w.
Konstantynowo	Dom Nr 7, mur.	pocz. XX w.

Konstantynowo	Dom Nr 13, mur.	pocz. XX w.
Konstantynowo	Dom Nr 24, mur.	pocz. XX w.
Krystynka	Zagroda Nr 3: - dom, mur., - budynek gospodarczy, mur./kam.	4 ćw. XIX w. 4 ćw. XIX w.
Krystynka	Dom Nr 5, mur.	k. XIX w., częściowo przebudowany
Krystynka	Dom Nr 8, mur.	k. XIX/XX w.
Krystynka	Cmentarz Ewangelicko-Augsburski, nieczynny	XIX w.
Milcz	Pozostałość zespołu folwarcznego – Milczek: - budynek gospodarczy, ob. mieszkalny Nr 76 (d. nr 62), mur./kam., - chlew przy domu Nr 76, kam., - stodoła przy domu Nr 76, drewno, - dom pracowników folwarcznych Nr 78 (d. nr 64), mur./kam., częściowo przebudowany, - dom pracowników folwarcznych Nr 80 (d. nr 66), mur./kam.	3 ćw. XIX w. 3 ćw. XIX w. 1 ćw. XX w.. 3 ćw. XIX w. 3 ćw. XIX w.
Milcz	Zespół szkoły, ob. budynek mieszkalny: - szkoła, dom Nr 6, mur., - budynek gospodarczy, mur.	k. XIX w. k. XIX w.
Milcz	Zespół szkoły, ob. Przedszkole: - szkoła, dom Nr 74 (d. nr 60), mur., - budynek gospodarczy, mur./drewno	pocz. XX w. pocz. XX w.
Milcz	Zespół stacji kolejowej: - dworzec, mur., - budynek gospodarczy, mur.	ok. 1879 r. pocz. XX w.
Milcz	Dom dróżnika, Nr 91, mur.	1 ćw. XX w.
Milcz	Zespół domu Nr 3: - dom, mur., - stodoła, drewno	1903 r. 1 ćw. XX w.
Milcz	Zagroda Nr 7: - dom, mur./kam., - budynek gospodarczy, kam./drewno, - stodoła, drewno	2 poł. XIX w. 2 poł. XIX w. k. XIX/XX w.
Milcz	Zagroda Nr 8: - dom, mur./kam., zmodernizowany, przebudowany, - budynek gospodarczy naprzeciw domu (po drugiej stronie drogi), kam.	2 poł. XIX w. k. XIX w.
Milcz	Zagroda Nr 9: - dom, mur./kam., - lodownia, kam.	2 poł. XIX w. k. XIX w.
Milcz	Zagroda Nr 10: - dom, mur., przebudowany, - budynek gospodarczy, mur.	k. XIX/XX w. pocz. XX w.
Milcz	Zagroda Nr 11: - dom, mur./kam. - budynek gospodarczy, mur./kam.	1856 r. 1860 r.

Milcz	Zagroda Nr 14/15: - dom, mur, - obora, mur./kam., - stodoła, drewno	1864 r. k. XIX w. k. XIX w.
Milcz	Zagroda Nr 16: - dom, mur., - stodoła, drewno	1887 r. k. XIX w.
Milcz	Zagroda Nr 16: - dom, mur., - stodoła, drewno	1887 r. k. XIX w.
Milcz	Zagroda Nr 17: - dom, mur., - obora, mur., - fragment ogrodzenia, mur.	4 ćw. XIX w. k. XIX w. k. XIX w.
Milcz	Dom Nr 18, mur./kam.	ok. 1870 r.
Milcz	Zagroda Nr 26, „poniatówka”: - dom, mur./drewno, zmodernizowany, - stodoła, drewno, - budynek gospodarczy	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.
Milcz	Zagroda Nr 28, „poniatówka”: - dom, drewno, - budynek gospodarczy, mur., - stodoła, drewno	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.
Milcz	Zagroda Nr 42 „poniatówka”: - dom, mur., częściowo przebudowany, - budynek gospodarczy, mur.	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.
Milcz	Zagroda Nr 44 (d. nr 31) „poniatówka”: - dom, drewno, - obora, mur, - stodoła, drewno	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.
Milcz	Zagroda Nr 45 „poniatówka”: - dom, mur./drewno, - budynek gospodarczy, mur., - stodoła, drewno	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.
Milcz	Zagroda Nr 52 (d. nr 46) „poniatówka”: - dom, drewno - obora, mur.	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.
Milcz	Zagroda Nr 58 (d. nr 45) „poniatówka”: - dom, drewno, - budynek gospodarczy, mur.	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.
Milcz	Zagroda Nr 62: - dom, mur., - budynek gospodarczy, mur.	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.
Milcz	Zagroda Nr 66: - dom, mur., częściowo przebudowany, - budynek gospodarczy, mur., - budynek gospodarczy, mur., - stodoła, drewno	k. XIX/XX w. k. XIX/XX w. k. XIX/XX w. pocz. XX w.

Milcz	Zagroda Nr 69: - dom, szach./glin., - stodoła, drewno	2 poł. XIX w. k. XIX/XX w.
Milcz	Zagroda Nr 88 (d. nr 75) „poniatówka”: - dom, drewno, - budynek gospodarczy, mur.	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.
Milcz	Zagroda Nr 90 (d. nr 77) „poniatówka”: - dom, mur./drewno, częściowo przebudowany, - stodoła, drewno	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.
Milcz	Zagroda Nr 93 (d. nr 81) „poniatówka”: - dom, drewno, częściowo przebudowany, - stodoła, drewno	ok. 1935 r. pocz. XX w.
Milcz	Zagroda Nr 94 (d. nr 82) „poniatówka”: - dom, drewno, - stodoła, drewno	ok. 1935 r. pocz. XX w.
Milcz	<u>Cmentarz Katolicki, nieczynny</u>	2 poł XIX w.
Milcz	Miejsce po cmentarzu ewangelickim	XIX w.
Milcz	Cmentarz Ewangelicko-Augsburski, Milcz-Cholna, nieczynny	1 poł. XIX w.
Milcz	Cmentarz Ewangelicko-Augsburski, Milcz-Przybyłka, nieczynny	XIX w.
Milcz	Miejsce po cmentarzu ewangelickim	XIX w.
Mirowo	Budynek mieszkalno-gospodarczy nr 9, mur.	k. XIX w.
Mirowo	Zagroda Nr 10: - budynek mieszkalno-gospodarczy, mur., - stodoła, mur.	pocz. XX w. pocz. XX w.
Mirowo	Zagroda Nr 12: - dom, mur., częściowo przebudowany, - budynek gospodarczy, mur., - stodoła, drewno	pocz. XX w. pocz. XX w. pocz. XX w.
Nietuszkowo	Zespół pałacowo-parkowy, wł. Marek Salamandra: - <u>pałac, mur.,</u> - <u>park krajobrazowy,</u> - ogrodzenie, kam., - ogrodzenie z bramą, mur./kam.	<u>ok. 1878 r.</u> <u>XIX/XX w.</u> k. XIX w. XIX/XX w.
Nietuszkowo	Zespół folwarczny: - rządówka, mur., - gorzelnia, mur./kam., - owczarnia, mur., - obora, mur., - dom mieszkalny – dwojak, mur., - dom mieszkalny – sześciorak, mur.	2 poł. XIX w. 1867 r. 1869 r. 1884 r. 1912 r. 1912 r.
Nietuszkowo	Zespół szkoły, ob. Nr 42: - szkoła, mur., - budynek gospodarczy, mur./drewno	ok. 1912 r. ok. 1912 r.

Nietuszkowo	Zagroda Nr 30: - dom, mur., - budynek gospodarczy, mur./kam.	ok. 1900 r. k. XIX w.
Nietuszkowo	Dom Nr 33, mur.	pocz. XX w.
Nietuszkowo	Dom Nr 34, mur.	pocz. XX w.
Nietuszkowo	Zagroda Nr 40 „poniatówka”: - dom, mur./drewno, częściowo przebudowany, - budynek gospodarczy, mur.	l. 30-te XX w. l. 30-te XX w.
Nietuszkowo	Zagroda Nr 41 „poniatówka”: - dom, mur., rozbudowany, przebudowany, - budynek gospodarczy, mur., - stodoła, drewno	l. 30-te XX w. l. 30-te XX w. l. 30-te XX w.
Nietuszkowo	Dom Nr 49 – trojak, mur.	pocz. XX w.
Nietuszkowo	Cmentarz rodowy, nieczynny	XIX w.
Nietuszkowo	Cmentarz katolicki, czynny	XIX w.
Nietuszkowo	Cmentarz ewangelicki, nieczynny	XIX w.
Nietuszkowo	<u>Kapliczka cmentarna</u>	1879 r.
Oleśnica	Zespół pałacowo-parkowy: <u>- pałac, mur.,</u> <u>- dwór, mur.,</u> <u>- park krajobrazowy</u>	ok. poł XIX w. ok. 1830 r. XVIII/XIX w.
Oleśnica	Zespół folwarczny: - budynek gospodarczy przy wjeździe, mur. – podwórze, - gorzelnia, mur., - obora, mur., - stajnia, mur., - obora, mur., - spichlerz, mur./kam., - fragment ogrodzenia od strony pld. zach., mur. – kolonia mieszkalna, - czworak, ob. dom Nr 10, mur., - czworak, ob. dom Nr 12, mur., - budynek gospodarczy przy domu Nr 12, mur., - czworak, ob. dom Nr 13, mur., - czworak, ob. dom Nr 14, mur., - budynek gospodarczy przy domu Nr 14, - sześciorak, ob. dom Nr 15, mur., - budynek inwentarsko-mieszkalny, dom Nr 20, mur.	pocz. XX w. k. XIX w. 2 poł. XIX w. 2 poł. XIX w. k. XIX w. 2 poł. XIX w. 2 poł. XIX w. pocz. XX w. pocz. XX w. pocz. XX w. pocz. XX w. pocz. XX w. k. XIX w. pocz. XX w.
Oleśnica	Szkoła, mur.	ok. 1900 r.
Oleśnica	Kapliczka, mur.	pocz. XX w.
Oleśnica	Miejsce po cmentarzu ewangelickim	2 poł XIX w.
Oleśnica	Cmentarz rodowy, nieczynny	XIX w.
Oleśnica	Cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny	XIX w.

Pietronki	Zespół pałacowo-parkowy: - pałac, mur., - park krajobrazowy, - ogrodzenie, mur.	2 poł. XIX w. k. XIX/XX w. k. XIX w.
Pietronki	Zespół folwarczny: - rządówka, mur. – podwórze, - gorzelnia, ob. magazyn, mur., - obora, mur., - stodoła, mur., - ogrodzenie, mur. – kolonia mieszkalna, - dwojak, ob. dom Nr 7, mur., częściowo przebudowany, - dwojak, ob. dom Nr 10, mur., - dwojak, ob. dom Nr 11, mur., - siedmiorak, ob. dom Nr 28 (d. nr 1), mur.	k. XIX w. ok. 1878 r. ok. 1880 r. ok. 1880 r. k. XIX w. k. XIX/XX w. k. XIX/XX w. k. XIX/XX w. k. XIX w.
Pietronki	Cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny	XIX/XX w.
Pietronki	Cmentarz katolicki, czynny	XIX/XX w.
Podanin	Kościół Ewangelicki, ob. Filialny p.w. św. Maksymiliana, mur./drewno	1913 r.
Podanin	Zespół dworsko-parkowy I: - dwór, mur – podwórze folwarczne, - chlewnia, mur., - budynek gospodarczy – chlew i spichlerz, mur., - spichlerz, mur., - warsztat, mur., - stajnia, mur., częściowo przebudowana, - stodoła, drewno – kolonia, - dwojak, ob. dom Nr 55, mur.	k. XIX w. pocz. XX w. k. XIX w. l. 20-te XX w. pocz. XX w. k. XIX w. pocz. XX w. pocz. XX w.
Podanin	Zespół dworsko-parkowy II: - dwór, mur., - pozostałość parku	k.XIX/pocz.XX w. k.XIX/XX w.
Podanin	Zespół folwarczny II: podwórze, - obora, mur., - budynek gospodarczy, mur. – kolonia mieszkalna, - czworak, ob. dom Nr 20, mur., - dom Nr 27, mur., - czworak, ob. dom Nr 42, mur.	k.XIX w. k. XIX w. k. XIX/XX w. pocz. XX w. k. XIX/XX w.
Podanin	Szkoła, ob. dom Nr 19, mur.	ok. 1880 r.
Podanin	Zespół leśnictwa: - dom Nr 1, mur., - dom Nr 2, mur., - stodoła, drewno, - budynek gospodarczy, mur.	ok. 1920 r. ok. 1920-30 r. l ćw. XX w. 1920-30 r.
Podanin	Zagroda Nr 4: - dom, mur., - obora, mur., - stodoła, drewno	pocz. XX w. pocz. XX w. pocz. XX w.

Podanin	Zagroda Nr 18 (d. nr 16): - dom, mur./kam., - obora, mur.	4 ćw. XIX w. 4 ćw. XIX w.
Podanin	Zagroda Nr 29 „poniatówka”: - dom, mur./drewno, - budynek gospodarczy, mur.	l. 30-te XX w. l. 30-te XX w.
Podanin	Zagroda Nr 30 „poniatówka”: - dom, drewno, - stodoła, drewno	1938 r. ok. 1938 r.
Podanin	Zagroda Nr 31 „poniatówka”: - dom, drewno, - budynek gospodarczy, mur., - stodoła, drewno	1938 r. 1938 r. 1938 r.
Podanin	Zagroda Nr 33 „poniatówka”: - dom, drewno, - budynek gospodarczy, mur., - stodoła, drewno	1938 r. ok. 1938 r. 1938 r.
Podanin	Dom Nr 35 „poniatówka”: - dom, drewno, - budynek gospodarczy, mur./drewno	l. 30-te XX w. l. 30-te XX w.
Podanin	Zagroda Nr 37 „poniatówka”: - dom, drewno, - budynek gospodarczy, mur., - stodoła, drewno	l. 30-te XX w. l. 30-te XX w. l. 30-te XX w.
Podanin	Zagroda Nr 69: - dom, mur., - obora, mur., - stodoła, drewno	ok. 1920 w. 1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.
Podanin	Cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny	XIX w.
Rataje	Zespół dworsko-parkowy: - dwór, mur., - park krajobrazowy	k. XIX/XX w. k. XIX/XX w.
Rataje	Zespół folwarczny I: - rządówka, mur., - budynek gospodarczy- stajnia, mur., - spichlerz, mur., - obora, mur., - stodoła, mur.	l. 70-te XIX w. pocz. XX w. k. XIX w. k. XIX w. pocz. XX w.
Rataje	Zespół folwarczny II, rozparcelowany: - budynek mieszkalno-gospodarczy Nr 19, mur./kam., - budynek mieszkalno-gospodarczy Nr 21, mur., - spichlerz, mur., - stodoła, szach./drewno, - obora, mur./kam., częściowo przebudowany, - stodoła, drewno, - dwojak, ob. dom Nr 23, ul. Margonińska, mur., - dwojak, ob. dom Nr 25, ul. Margonińska, mur.	k. XIX w. 1904 r. k. XIX w. 2 poł. XIX w. k. XIX w. pocz. XX pocz. XX pocz. XX

Rataje	Zespół szkoły: - szkoła, ob. przedszkole, ul. Chodzieska Nr 12 (d. nr 10), mur. - budynek gospodarczy, mur./drewno	ok. 1910 r. pocz. XX w.
Rataje	Dom Nr 1, ul. Jeziorna, mur.	pocz. XX w.
Rataje	Dom Nr 12, ul. Margonińska, mur.	pocz. XX w.
Rataje	Dom Nr 16, ul. Margonińska, mur.	pocz. XX w.
Rataje	Dom Nr 26, ul. Margonińska, mur.	pocz. XX w.
Rataje	Dom mieszkalno-gospodarczy Nr 32 (d. nr 24), ul. Margonińska, mur.	k. XIX w.
Rataje	Cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny	1 poł. XIX
Rudki	Zagroda Nr 3: - dom, mur., - stodoła, drewno.	pocz. XX w. pocz. XX w.
Rudki	Dom Nr 6, mur.	k. XIX w.
Rudki	Stodoła, przy domu Nr 7, szach./drewno	1 ćw. XX w.
Słomki	Dom Nr 8, mur.	pocz. XX w.
Słomki	Cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny.	2 poł. XIX w.
Słomki	Cmentarz epidemiczny, nieczynny.	XIX w.
Stróżewice	Zespół szkolny: - szkoła, ob. budynek mieszkalny Nr 22, mur., - szalet, szach.	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.
Stróżewice	Zespół gospody: - gospoda, dom Nr 14, mur./szach., - budynek gospodarczy, mur.	4 ćw. XIX/1920 r. 1 ćw. XX w.
Stróżewice	Zagroda Nr 21: - dom, mur., - budynek gospodarczy, mur., - stodoła, mur.	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.
Stróżewice	Zagroda Nr 23: - dom, mur./drewno, - budynek gospodarczy, mur., - budynek gospodarczy, mur., - stodoła, mur.	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.
Stróżewice	Zagroda Nr 24: - dom, mur., - budynek gospodarczy, mur./kam., - budynek gospodarczy, mur.	1880 r. 4 ćw. XIX w. 4 ćw. XIX w.
Stróżewice	Dom Nr 37, mur.	pocz. XIX w.
Stróżewice	Cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny	k. XIX w.

Stróżewko	Zespół folwarczny: - rządówka, ob. dom Nr 2, mur., - dom mieszkalny, mur., - budynek inwentarski, mur., - sześciorak, mur./kam., - stajnia, mur.	3 ćw. XIX w. 3 ćw. XIX w. 3 ćw. XIX w. pocz. XX w. pocz. XX w.
Stróżewko	Cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny	XIX/XX w.
Stróżewko	Cmentarz katolicki, czynny	XIX/XX w.
Stróżewo	Kościół ewang., ob. par. pw. MB Szklapierznej, mur.	k.XIX/pocz.XX w.
Stróżewo	Zespół folwarczny: - budynek mieszkalny Nr 24, mur./szach., - budynek gospodarczy, mur., - budynek gospodarczy, mur., - stodoła, drewno	k. XIX w. k. XIX w. k. XIX w. k. XIX w.
Stróżewo	Młyn, ob. budynek mieszkalny Nr 71 (d. Nr 53) mur.	k.XIX/pocz.XX w.
Stróżewo	Dom Nr 5, mur.	k. XIX w.
Stróżewo	Zagroda Nr 6: - budynek mieszkalno-gospodarczy, mur., - budynek gospodarczy, mur.	k. XIX/XX w. 1 ćw. XX w.
Stróżewo	Zagroda Nr 11: - dom – zmodernizowany, - budynek gospodarczy, mur., - stodoła, drewno.	pocz. XX w. pocz. XX w.
Stróżewo	Zagroda Nr 16 (d. nr 17): - dom, mur./kam., - budynek gospodarczy, mur., - stodoła, drewno.	pocz. XX w. pocz. XX w. pocz. XX w.
Stróżewo	Zagroda Nr 18 (d. nr 19): - dom, mur., - obora, mur., - stodoła, drewno.	1926 r. 1940 r. 1 ćw. XX
Stróżewo	Zagroda Nr 20 (d. nr 21): - dom, mur., - budynek gospodarczy, mur., - stodoła, drewno.	1935 r. 1906 r. pocz. XX w.
Stróżewo	Dom Nr 35, mur.	k. XIX w.
Stróżewo	Dom Nr 64 (d. nr 46), mur.	1910 r.
Stróżewo	Dom Nr 68, mur.	pocz. XX w.
Stróżewo	Cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny.	XIX w.
Strzelce	Zespół pałacowo-parkowy: - pałac, mur., wg proj. Fryderyka Augusta Stulera - koniowiąż, mur./drewno, - park krajobrazowy, - ogrodzenie, kam.	1844-1894 r. 4 ćw. XIX w. 2 poł. XIX w. k. XIX w.

Strzelce	Zespół folwarczny: - gorzelnia, mur. – podwórze, - magazyn, garaże, mur., - spichlerz, mur., - stodoła, mur., - obora, mur., - obora, mur., - obora, mur., - ogrodzenie, mur./kam. – kolonia, - dwojak, ob. dom Nr 3, mur., - dwojak, dom Nr 5, mur., - dwojak, dom Nr 6, mur., - ośmiorak, dom Nr 12, mur., - budynek gospodarczy przy domu Nr 12, mur.	k. XIX w. k. XIX/XX w. k. XIX w. k. XIX w. k. XIX w. k. XIX w. k. XIX w. k. XIX w. k. XIX w. pocz. XX w. pocz. XX w. pocz. XX w. k. XIX w. pocz. XX w.
Strzelce	Szkoła, dom Nr 11, mur.	ok. 1910 r.
Strzelce	Zespół stacji kolejowej: - dworzec, mur., - szalec z budynkiem gospodarczym, mur.	1908 r. 1908 r.
Strzelce	Cmentarz katolicki, czynny	XIX/XX w.
Strzelce	Cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny	XIX w.
Strzelce	Cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny	2 poł. XIX w.
Strzelęcin	Zagroda Nr 4: - dom, mur., - stodoła, mur.	ok. 1905 r. ok. 1940 r.
Strzelęcin	Zagroda Nr 8: - dom, mur., - stodoła, mur.	k. XIX w. ok. 1900 r.
Strzelęcin	Zagroda Nr 10: - dom, mur., - obora, mur.	ok. 1900 r. ok. 1900 r.
Strzelęcin	Dom Nr 11, mur.	ok. 1900 r.
Strzelęcin	Dom Nr 13, mur.	ok. 1935 r.
Strzelęcin	Zagroda Nr 14: - dom, mur., - obora, mur./kam.	ok. 1870 r. 4 ćw. XIX w.
Strzelęcin	Dom Nr 15, mur.	1 ćw. XX w.
Studzieniec	Zagroda Nr 17: - dom, mur./drewno, - budynek gospodarczy, mur./drewno.	k. XIX w. k. XIX w.
Studzieniec	Zagroda Nr 24 (d. Nr 60): - dom, mur., - obora, mur.	4 ćw. XIX w. 4 ćw. XIX w.
Studzieniec	Zagroda Nr 30: - dom, mur., - budynek gospodarczy, mur./drewno	4 ćw. XIX w. 4 ćw. XIX w.
Studzieniec	Cmentarz katolicki, nieczynny	2 poł. XIX w.

Trojanka	Zespół młyna wodnego: - młyn z budynkiem mieszkalnym, mur., - budynek gospodarczy, mur.	ok. 1900 r. ok. 1900 r.
Trojanka	Dom Nr 2, mur.	pocz. XX w.
Trzaskowice	Dom Nr 1, mur.	1 ćw. XX w.
Trzaskowice	Dom Nr 7, mur./szach.	4 ćw. XIX w.
Trzaskowice	Zagroda Nr 8: - dom, mur., - budynek gospodarczy, mur.	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.
Wymysław	Zagroda Nr 4: - dom, mur., - obora, mur., - świnia, mur., - stodoła, drewno.	1927 r. ok. 1927 r. ok. 1927 r. ok. 1927 r.
Wymysław	Dom Nr 5, mur./szach./gl.	ok. 1870 r
Wymysław	Zagroda Nr 15: - dom, mur., - budynek gospodarczy, mur., - stodoła, mur./szach.	ok. 1890 r. ok. 1890 r. ok. 1900 r.
Wymysław	Zagroda Nr 17: - dom, mur., - budynek gospodarczy – chlew, mur./gl., - budynek gospodarczy, mur., - stodoła, drewno.	ok. 1880 r. k. XIX w. ok. 1900 r. ok. 1900 r.
Wymysław	Cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny	2 poł. XIX w.
Zacharyn	Zespół Kościoła Ewang., ob. filialnego pw. MB Królowej Polski: - kościół, mur., - pastorał, ob. dom Nr 49, mur.	1877 r. pocz. XX w.
Zacharyn	Zespół szkoły powszechnej: - szkoła, ob. dom Nr 54, mur., - budynek gospodarczy, mur./drewno.	pocz. XX w. pocz. XX w.
Zacharyn	Zespół stacji kolejowej: - dworzec, Nr 141, mur., - magazyn, mur., - szalet z budynkiem gospodarczym, mur., - dom pracowników kolei, nr 140, mur.	ok. 1908 r. ok. 1908 r. ok. 1908 r. ok. 1908 r.
Zacharyn	Zagroda Nr 2: - dom, mur., - stodoła, drewno.	k. XIX/XX w. pocz. XX w.
Zacharyn	Zagroda Nr 7: - dom, mur., częściowo przebudowany, - obora, mur.	k. XIX/XX w. pocz. XX w.
Zacharyn	Dom Nr 10, mur.	k. XIX w.
Zacharyn	Zagroda Nr 11: - dom, mur., - obora, mur.	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.

Zacharzyn	Zagroda Nr 17 (d. nr 15): - dom, mur., - obora, mur./gl., - stodoła, drewno.	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.
Zacharzyn	Zagroda Nr 20: - dom, mur., - obora, mur., - chlew, mur., - stodoła, drewno.	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.
Zacharzyn	Zagroda Nr 27: - dom, mur., - budynek gospodarczy, mur./gl.	1911 r. 1 ćw. XX w.
Zacharzyn	Dom Nr 30 (d. nr 28, 25), mur.	ok. 1910 r.
Zacharzyn	Zagroda Nr 36 (d. nr 29): - dom, mur., - obora, mur.	1935 r. ok. 1935 r.
Zacharzyn	Dom Nr 37, mur.	1 ćw. XX w.
Zacharzyn	Zagroda Nr 38 (d. nr 42, 37): - dom, mur./szach., - obora, mur.	k. XIX w. k. XIX w.
Zacharzyn	Zagroda Nr 47: - dom, mur., - budynek gospodarczy, mur.	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.
Zacharzyn	Zagroda Nr 59 (d. nr 49): - dom, mur., - stodoła, drewno.	1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.
Zacharzyn	Zagroda Nr 63 (d. nr 53): - dom, mur./kam./gl., - obora, mur., - chlew, mur.	4 ćw. XIX w. k. XIX w. pocz. XX w.
Zacharzyn	Zagroda Nr 65 (d. nr 56): - dom, mur./kam., częściowo przebudowany, - obora, mur., - futernia, mur., - stodoła, drewno.	4 ćw. XIX w. pocz. XX w. pocz. XX w. pocz. XX w.
Zacharzyn	Dom Nr 66, mur.	1 ćw. XX w.
Zacharzyn	Zagroda Nr 68: - dom, mur., - budynek gospodarczy, mur./szach.	1 ćw. XX w. k. XIX w.
Zacharzyn	Dom Nr 73, mur.	1 ćw. XX w.
Zacharzyn	Zagroda Nr 74: - dom, mur./gl., częściowo przebudowany, - obora, mur./gl., - chlew, mur./gl., - stodoła, drewno.	4 ćw. XIX w. 1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w. 1 ćw. XX w.

Zacharzyn	Zagroda Nr 78 (d. nr 64): - dom, mur./kam., - budynek gospodarczy, mur./gl.	4 ćw. XIX w. 1 ćw. XX w.
Zacharzyn	Dom Nr 79, mur./gl.	k. XIX w.
Zacharzyn	Dom Nr 80, mur.	1 ćw. XX w.
Zacharzyn	Zagroda Nr 81: - dom, mur., - budynek gospodarczy, mur.	pocz. XX w. pocz. XX w.
Zacharzyn	Dom Nr 82, mur.	k. XIX w.
Zacharzyn	Domr 83, mur.	pocz. XX w.
Zacharzyn	Dom Nr 84, mur.	1 ćw. XX w.
Zacharzyn	Zagroda Nr 94: - dom, mur./gl., - obora, mur./kam., - stodoła, mur.	k. XIX w. k. XIX w. 1 ćw. XX w.
Zacharzyn	Zagroda Nr 95: - dom, mur., - budynek gospodarczy, mur., - obora, mur.	3 ćw. XIX w. pocz. XX w. k. XIX w.
Zacharzyn	Zagroda Nr 104 (d. nr 93): - dom, mur., - budynek gospodarczy, kam.	pocz. XX w. pocz. XX w.
Zacharzyn	Zagroda Nr 134 (d. nr 92): - dom, szach., - stodoła, mur./gl.	poł. XIX w. k. XIX w.
Zacharzyn	Zagroda Nr 148: - dom, mur., - stajnia, mur., - stodoła, mur./gl.	pocz. XX w. pocz. XX w. pocz. XX w.
Zacharzyn	Dom Nr 178, mur.	pocz. XX w.
Zacharzyn	Wytwórnia serów: - budynek produkcyjny, ob. zlewnia mleka i mieszkania Nr 130, mur., - budynek gospodarczy, mur.	ok. 1910 r. ok. 1910 r.
Zacharzyn	Cmentarz katolicki, czynny.	1 poł. XIX w.
Zacharzyn	Cmentarz katolicki, czynny.	1970 r.

Ewidencja zabytków nie jest dokumentem zamkniętym; winna być uzupełniania i weryfikowana w oparciu o dane przekazywane przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków Delegatura w Pile.

3.3. Zabytki ruchome

Pojęcie „zabytki ruchome” obejmuje dzieła sztuk plastycznych, do których należą takie dziedziny, jak malarstwo, rzeźba, rzemiosło artystyczne, sztuka użytkowa, kolekcje, numizmaty, pamiątki historyczne, książki, instrumenty muzyczne, przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne i wybitne osobistości.

Większość zabytków ruchomych stanowi własność kościołów rzymskokatolickich (wystrój, wyposażenie kościoła, kapliczki, figury).

Podstawową formą ochrony zabytków jest rejestr zabytków ruchomych, który prowadzi wojewódzki konserwator zabytków.

Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Konserwator może z urzędu wydać decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywozu zabytku za granicę. Do rejestru nie wpisuje się zabytków wpisanych do inwentarza muzeum lub wchodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

Na terenie gminy Chodzież zabytkiem ruchomym jest między innymi **kapliczka słupowa** na cmentarzu grzebalnym w Nietuszkowie.

Zabytki ruchome objęte ochroną konserwatorską znajdują się w Kościele p.w. Matki Boskiej Królowej Polski w Zacharzynie, w kościele p.w. Matki Boskiej Szkaplerznej w Stróżewie oraz w kościele p.w. św. Maksymiliana w Podaninie.

Na terenie gminy Chodzież jest kilka przydrożnych kapliczek np. w Oleśnicy z początku XX w. i figur, z których po przeglądzie i zewidencjonowaniu będzie można wytypować najciekawsze, celem wpisania do rejestru zabytków.

3.4. Zabytki archeologiczne

Dziedzictwo archeologiczne jest bogactwem kulturowym pozostawionym nam przez ludzi zamieszkałych naszą planetę w przeszłości.

Zaliczamy do nich:

- znajdujące się na powierzchni ziemi grodziska (dawne grody) i kurhany (cmentarzyska);
- odkrywane pod powierzchnią ziemi ślady dawnych osad, cmentarzysk szkieletowych i ciałopalnych, miast;
- znajdujące się pod wodą dawne porty, dłubanki, łodzie.

Miejsca będące śladem pobytu człowieka nazywamy **stanowiskiem archeologicznym**. Na ich obszarach występują **zabytki archeologiczne**. Może to być fragment glinianego naczynia, narzędzie wykonane z krzemienia brązu lub żelaza, kość ze śladami obróbki, stare monety, dawne groby, a także nawarstwienia kulturowe powstałe w wyniku działalności człowieka np. ślady dawnych domów, ziemianek czy warsztatów pracy.

Istnienie dziedzictwa archeologicznego ważne jest dla naukowców, historyków i archeologów, którzy badając, próbują odtworzyć ważne aspekty życia dawnych ludzi oraz tych wszystkich, którzy poszukują swych korzeni i swojej tożsamości kulturowej.

3.4.1. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków

Na terenie gminy Chodzież nie ma stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków.

3.4.2. Wykaz stanowisk o własnej formie krajobrazowej

Na terenie gminy Chodzież nie zarejestrowano stanowisk archeologicznych o własnej formie krajobrazowej.

3.4.3. Zestawienie liczbowe zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją

Podstawową metodą ewidencjonowania stanowisk archeologicznych jest ogólnopolski program badawczo - konserwatorski „*Archeologiczne Zdjęcie Polski*” (AZP).

Na obszarze gminy Chodzież badania powierzchniowe wykonywane w ramach programu AZP przeprowadzone zostały w latach 1983-1988.

„Archeologiczne Zdjęcie Polski” stanowi bazę wyjściową dla kształtowania polityki konserwatorskiej oraz planowania zadań badawczych. Zbiór dokumentacji AZP, reprezentujący ewidencję zasobów archeologicznych, jest otwarty i ciągle uzupełniany w procesie archeologicznego rozpoznania terenu.

Do zbioru włączane są informacje o wszystkich sukcesywnie odkrywanych śladach przeszłości, a także wszystkie bieżące informacje weryfikujące lub uzupełniające dotychczasowe dane.

W ten sposób dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie; pozwala służbom konserwatorskim skutecznie przewidywać potencjalne zagrożenie dla tych zabytków ze strony planowanych prac ziemnych (inwestycji budowlanych)

Zasoby archeologicznego dziedzictwa kulturowego na terenie gminy Chodzież przedstawia poniższa tabela.

Tabela Nr 4 Zasoby zabytków archeologicznych

STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE						Ogólna ilość stanowisk archeologicznych
Kategorie faktów osadniczych w obrębie stanowisk						
<i>Grodziska</i>	<i>Cmentarzyska płaskie</i>	<i>Cmentarzyska kurhanowe</i>	<i>Osady, punkty i ślady osadnicze</i>	<i>Inne</i>	<i>Razem</i>	
x	9	2	320	9	340	260

Na obszarze gminy Chodzież stanowiska archeologiczne położone są głównie na skrajach i krawędzi Doliny Noteci oraz na wypiętrzeniach terenowych, na glebach piaszczystych. Są to interesujące pod względem usytuowania i zachowania materiału

osady, na których dominuje osadnictwo kultur neolitycznych, okresu wpływów rzymskich i wczesnego średniowiecza, o dużej wartości poznawczej, reprezentatywne dla badań nad pradziejami rejonu nadnoteckiego.

Stanowiska archeologiczne skoncentrowane są głównie w rejonie wsi:

- 1) **Stróżewice**, **Stróżewo** i **Stróżewko** – są to w większości stanowiska z materiałem nowożytnym, datowanym na XVII – XVIII w.

Stanowiska wczesnośredniowieczne są nieliczne, i to zarówno z faz starszych, jak i młodszych.

- 2) **Milcz** i **Ciszewo** – badania AZP na tym obszarze pozwoliły na zarejestrowanie osady neolitycznej, śladów osadniczych ludności kultury łużyckiej, przeworskiej, z wczesnego i późnego średniowiecza oraz z czasów nowożytnych.

W rejonie **Ciszewa** biegła pradziejowa i wczesnośredniowieczna przeprawa przez Noteć, wzmiankowana w XIII – wiecznych źródłach (odkryto tutaj łódź - dłubankę). W rejonie **Milcza** znaleziono naszyjnik brązowy i odkryto cmentarzysko żarowe.

- 3) **Strzelce** i **Strzelecin** – na obszarze zarejestrowano osady ludności kultury łużyckiej i przeworskiej, a także ślady osadnicze tych kultur.
- 4) **Konstantynowo**, gdzie odkryto niewielkie skupisko stanowisk archeologicznych ze śladami osadnictwa z wczesnej epoki brązu, kultury przeworskiej i wczesnego średniowiecza.
- 5) **Pietronki** i **Rataje** – na obszarze tych miejscowości zarejestrowano ślady osadnictwa pochodzące głównie z neolitu, wczesnej epoki brązu i kultury łużyckiej.

Większość stanowisk archeologicznych jest cenna pod względem poznawczym dla problematyki osadnictwa pradziejowego i wczesnośredniowiecznego. Z tego też względu proponuje się przeznaczyć do wpisu do rejestru zabytków stanowiska archeologiczne wymienione w **Tabeli Nr 5**.

Tabela Nr 5 Stanowiska archeologiczne na terenie gminy Chodzież zaproponowane do wpisu do rejestru zabytków

Lp.	Miejscowość	Stanowisko	Rodzaj stanowiska	Metryczka
1.	Studzieniec	3	osada wczesnośredniowieczna	AZP 39-27/29
2.	Milcz	6	osada wielokulturowa od neolitu po wczesne średniowiecze	AZP 39-27/8
3.	Milcz	8	osada neolityczna	AZP 39-27/10
4.	Strzelęcin	2	osada datowana na wczesny okres brązu	AZP 39-28/13
5.	Podanin	11	osada kultury łużyckiej	AZP 41-27/1
6.	Podanin	14	osada kultury przeworskiej z okresu wpływów rzymskich	AZP 41-27/4
7.	Stróżewo	24	rozległa osada kultury łużyckiej i wczesnośredniowieczna	AZP 41-27/30
8.	Strzelęcin	3	osada wielokulturowa	AZP 41-27/9
9.	Oleśnica	1	osada kultury łużyckiej	AZP 40-27/1
10.	Oleśniczka	2	osada wczesnośredniowieczna	AZP 40-27/7
11.	Oleśniczka	8	cmentarzysko kultury łużyckiej oraz osada wczesnośredniowieczna	AZP 40-27/13
12.	Oleśniczka	17	osada kultury łużyckiej	AZP 40-27/33
13.	Oleśniczka	18	osada kultury przeworskiej	AZP 40-27/34
14.	Oleśniczka	23	osada kultury łużyckiej, przeworskiej i z wczesnego średniowiecza	AZP 40-27/39
15.	Słomki	2	osada kultury łużyckiej	AZP 40-28/24
16.	Rataje	3	osada wczesnośredniowieczna	AZP 40-28/10
17.	Pietronki	7	osada neolityczna, przeworska	AZP 40-28/7
18.	Rataje	13	osada z okresu wpływów rzymskich	AZP 40-28/20
19.	Rataje	21	osada kultury łużyckiej i wczesnośredniowieczna	AZP 40-28/21
20.	Strzelęcin	3	osada kultury łużyckiej z późnej epoki brązu	AZP 39-28/14
21.	Stróżewo	2	osada przeworska z okresu rzymskiego	AZP 41-27/8
22.	Strzelęcin	4	osada kultury łużyckiej	AZP 39-28/15
23.	Strzelęcin	4	osada z okresu wpływów rzymskich	AZP 39-28/5
24.	Oleśniczka	12	osada wczesnośredniowieczna	AZP 40-27/17
25.	Oleśniczka	18	osada wczesnośredniowieczna	AZP 40-27/13
26.	Oleśniczka	19	osada z okresu wpływów rzymskich	AZP 40-27/35
27.	Studzieniec	3	osada wczesnośredniowieczna	AZP 39-27/3
28.	Milcz	6	osada wielokulturowa – neolit, kultura łużycka, wczesne średniowiecze	AZP 39-27/6

Ostateczne decyzje związane z wyborem stanowisk przeznaczonych do wpisu do rejestru zabytków będzie można podjąć po drugim etapie rozpoznania powierzchniowego w ramach „Archeologicznego Zdjęcia Polski”.

Aby efektywnie chronić dziedzictwo archeologiczne, należy dokonać pełnego rozpoznania jego zasobów, oceny stanu zachowania oraz istniejących zagrożeń. W związku z tym konieczna jest realizacja drugiego etapu rozpoznania powierzchniowego obejmującego teren gminy Chodzież.

Uszczegółowienie kartoteki AZP poprzez przeprowadzenie drugiego etapu rozpoznania powierzchniowego pozwoli na ochronę zabytków archeologicznych poprzez kontrolę ich zagrożenia już na etapie projektowania inwestycji budowlanych, uwzględnianie ich ochrony w planach zagospodarowania przestrzennego oraz respektowania opinii i uzgodnień Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w pozwoleniach na budowę.

4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego

4.1. Stan zachowania zabytków nieruchomych, ruchomych oraz dziedzictwa archeologicznego na terenie gminy Chodzież

U schyłku XVI w. sieć osadnicza na terenie obecnej gminy Chodzież była już dobrze wykształcona. Z mapy osadniczej wynika, iż skupiska gęstszego osadnictwa pokrywają się w ogólnych zarysach ze stanem obecnym.

Na przestrzeni XVII i XVIII w. miały miejsce stosunkowo nieznaczne przeobrażenia w układzie przestrzennym sieci osadniczej.

W okresie zaboru pruskiego, na terenie gminy Chodzież, podobnie jak w innych regionach, nastąpił znaczny napływ kolonistów niemieckich. Założone zostały nowe wsie – Zacharzyn i Wymysław.

Historyczne układy przestrzenne wsi ulegały na przestrzeni wieków znacznym zmianom. Pożary, które nawiedzały ścieśnione wsie, powodowały często całkowite zniszczenia zagród. Pogorzelnicy wznosili nowe zabudowania z dala od centrum wsi, a w okresie zaboru władze pruskie nakazywały im niekiedy przenoszenia się na odległe pustkowia.

Na przykład wieś Strzelce wzmiankowana w XV w. jako miasto, nie posiada jakichkolwiek śladów miejskiego układu urbanistycznego. Obecnie jedynie w pięciu wsiach na terenie gminy Chodzież, układ przestrzenny wsi zachował na tyle historyczny charakter, iż predysponuje do zachowania. Historyczny typ owalnicy występuje we wsi Kamionka i Podanin. Typ ulicówki występuje w Nietuszkowie oraz Stróżewie.

Wieś Rataje reprezentuje historyczny układ oparty na skrzyżowaniu trzech dróg, łączących Chodzież z Margoninem i Szamocinem.

Na terenie gminy Chodzież rozpoznane zostały układy ruralistyczne, do których w latach 1989-1990 opracowano historyczno-architektoniczne rozpoznania miejscowości. Należą do nich:

- owalnicowa Kamionka pochodząca z początku XVI w.,
- Konstantynowo założone prawdopodobnie jako jeden z folwarków dóbr ziemskich w Strzelcach,
- Milcz o układzie ulicowym pochodzącym z XIX w.,
- Mirowo powołane do istnienia jako jeden z folwarków w 1634 r.,
- Nietuszkowo,
- Oleśnica,
- Podanin, wieś o pozostałościach dawnego układu owalnicowego,
- Rataje,
- Słomki po raz pierwszy wzmiankowane w 1464 r.,
- Strzelce,
- Studzieniec z pozostałościami dawnego owalnicowego układu.

Charakterystyczne położenie wsi Milcz na terenie podmokłych łąk nadnoteckich, może wskazywać na osadnictwo olęderskie. Wsie olęderskie powstały bowiem na terenach podmokłych, wymagających umiejętnego odwodnienia.

W przeszłości, w wielu wsiach położonych na terenie gminy Chodzież, obok układu zabudowy wiejskiej istniało założenie pałacowo (lub dworsko) – parkowe wraz z folwarkiem. Założenia te w swym obecnym kształcie zostały wzniesione na przestrzeni XIX w. Duże zwarte kompleksy przestrzenne tworzą zespoły pałacowo-parkowo-folwarczne w Strzelcach, Pietronkach, Oleśnicy i Nietuszkowie. Zespoły zachowały czytelny układ dawnego założenia, gdzie obiekt rezydencjonalny oraz park zachowane są w stopniu dobrym. Zmiany dotyczą głównie rozplanowania przestrzennego zabudowań folwarcznych.

Obiekty gospodarcze dawnych folwarków uległy w mniejszym lub większym stopniu zniszczeniom. Niektóre z dawnych zabudowań gospodarczych zostały przebudowane lub rozebrane, wzniesiono również nowe obiekty.

We wszystkich zachowanych zespołach, pałac otoczony parkiem stanowi wyodrębnioną kompozycyjnie reprezentacyjną część założenia, podwórze gospodarcze z budynkami folwarcznymi usytuowane zostało z boku, w pewnym oddaleniu. Najlepiej zachowane elementy dawnego założenia (obiekt rezydencjalny, park, zabudowania folwarku) pozostały w Strzelcach.

Zabytkowa architektura sakralna na terenie gminy Chodzież występuje nielicznie. Pod ochroną konserwatorską znajdują się kościoły:

- w Podaninie, filialny p.w. świętego Maksymiliana wzniesiony w 1913 r.,
- w Stróżewie, parafialny p.w. Matki Boskiej Szkaplerznej z około 1900 r.

Natomiast kościół w Zacharzynie, filialny p.w. Matki Boskiej Królowej Polski z 1877 r. wpisany jest do rejestru zabytków.

Kościół te, wzniesione jako zbory ewangelickie, obecnie pełnią funkcję kościołów rzymsko-katolickich.

Zgodnie z „Raportem o stanie zabytków” obiekty te wytypowane zostały do założenia instalacji przeciw włamaniowej i przeciwpożarowej.

W wielu wsiach położonych na terenie gminy Chodzież zachowana jest historyczna zabudowa gospodarstw wiejskich.

Obiekty budownictwa wiejskiego objęte ochroną konserwatorską pochodzą głównie z drugiej połowy XIX w. i początku XX w. Ta historyczna zabudowa wiejska w przeważającej części reprezentuje typ domu parterowego, murowanego z cegły, niekiedy otynkowanego, nakrytego wysokim dachem dwuspadowym z pokryciem dachówką ceramiczną.

Często oprócz domu mieszkalnego zostały zachowane również budynki gospodarcze, predysponując do objęcia ochroną konserwatorską zagrody wiejskiej jako nierozdzielnej całości dawnego założenia. Obiekty te zachowane są w różnym stopniu, często posiadają współczesne przybudówki, w wielu dokonano powiększenia pierwotnych otworów okiennych i wymiany dawnej stolarki okiennej oraz drzwiowej. Niektóre jednak posiadają dobrze zachowaną oryginalną stolarkę okienną i drzwiową, często ozdobnie rzeźbioną.

Najwięcej historycznej zabudowy zachowało się na terenie wsi Kamionka, Milcz, Podanin, Trzaskowice i Zacharzyn.

Szczególnie niewielka wieś Trzaskowice posiada w całości dawną zabudowę, zachowaną prawie w niezmienionym stanie, bez późniejszych zniekształceń współczesnymi realizacjami architektonicznymi.

Odrębnym elementem architektonicznym w krajobrazie wsi są drewniane zagrody zwane „poniatówkami”. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. przeprowadzono parcelację wielkich szlacheckich majątków ziemskich.

Jedną z parcelacji przeprowadzono w latach 30-tych, podczas sprawowania urzędu ministra rolnictwa przez Juliusza Poniatowskiego – stąd nazwa owych zagród.

Połowa z tych zagród przypadła w udziale osadnikom z Małopolski, w pozostałych osiadła ludność z przeludnionych wsi podgórskich. Przybysze przynieśli ze sobą inne sposoby gospodarowania i inne techniki budowlane. Ich zagrody złożone były najczęściej z trzech obiektów – chałupy, stodoły i obórki.

Najwięcej „poniatówek” w niezmienionym stanie usytuowanych w luźnym układzie po obu stronach drogi znajduje się w Podaninie, pojedyncze zachowały się we wsi Milcz. Część „poniatówek” zachowana została w niezmienionym stanie, inne otynkowano na zewnątrz i zmieniono pokrycie dachowe.

Stan zachowania poszczególnych obiektów zabytkowych jest różny. W najlepszym stanie są obiekty sakralne. W znacznie gorszym stanie technicznym jest zabudowa mieszkaniowa oraz pałace.

Poszczególne budynki – mieszkalne, gospodarcze – remontowane są przez ich właścicieli w zakresie odpowiadającym ich możliwościom finansowym, z reguły z zastosowaniem najtańszych materiałów budowlanych.

Wymiana historycznej tkanki budynków w postaci oryginalnych, drewnianych stolarek okiennych i drzwiowych, ceramicznego pokrycia dachowego, a także pozbawienie budynków ich pierwotnych dekoracji architektonicznych, zniekształca zabytkowy wizerunek zabudowy.

Często niewiedza właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych o statusie prawnym jest przyczyną ich niewłaściwego użytkowania lub podejmowania niewłaściwych z punktu widzenia zasad ochrony konserwatorskiej działań.

Z krajobrazem wiejskim nierozzerwalnie związane są wiejskie cmentarze – ślady przeszłości i historii.

Zabytkowe cmentarze wpisane do rejestru zabytków znajdują się w Milczu i Pietronkach.

Cmentarz w Milczu założony został w pierwszej połowie XIX w., posiada regularny, jednokwaterowy charakter rozplanowania. Najstarszy zachowany nagrobek pochodzi z 1831r.

Cmentarz w Pietronkach założony w drugiej połowie XIX w. jako cmentarz ewangelicki, obecnie pełni funkcję czynnego cmentarza katolickiego. Najstarszy zachowany nagrobek pochodzi z 1920 r. Na cmentarzu pochowany został Ignacy Bniński, Kawaler Maltański, właściciel dóbr Pietronki.

Na terenie gminy Chodzież znajduje się również 30 cmentarzy założonych w XIX w. i XX w., objętych ochroną konserwatorską. Dawne cmentarze rzymsko-katolickie znajdują się w Strzelcach, Studzieńcu, Nietuszkowie, Zacharzynie, Stróżewku. W parkach przypałacowych w Oleśnicy i Nietuszkowie zachowane zostały cmentarze rodowe. Pozostałe cmentarze, to cmentarze ewangelickie – nieczynne, często zniszczone, stanowiące obecnie skupisko zieleni wysokiej.

Wykaz cmentarzy z terenu Gminy Chodzież przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela Nr 6 Wykaz cmentarzy z terenu gminy Chodzież

<i>Lp.</i>	<i>Miejscowość</i>	<i>Obiekt</i>	<i>Data powstania</i>
<i>Cmentarze wpisane do rejestru zabytków</i>			
1.	Milcz	cmentarz katolicki, nieczynny	XIX w.
2.	Pietronki	cmentarz katolicki, czynny	XIX/XX w.
<i>Cmentarze objęte ochroną konserwatorską</i>			
3.	Cisze	cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny	2 poł. XIX w.
4.	Kamionka	cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny	
5.	Kamionka	cmentarz ewangelicki, obecnie katolicki, nieczynny	XIX w.
6.	Krystynka	cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny	XIX w.
7.	Milcz	miejsce po cmentarzu ewangelickim	XIX w.
8.	Milcz	cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny	1 poł. XIX w.
9.	Milcz	cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny	XIX w.
10.	Milcz	miejsce po cmentarzu ewangelickim	XIX w.
11.	Nietuszkowo	cmentarz rodowy, nieczynny	XIX w.

12.	Nietuszkowo	cmentarz katolicki, czynny	XIX w.
13.	Nietuszkowo	cmentarz ewangelicki, nieczynny	XIX w.
14.	Oleśnica	miejsce po cmentarzu ewangelickim	2 poł. XIX w.
15.	Oleśnica	cmentarz rodowy, nieczynny	XIX w.
16.	Oleśnica	cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny	XIX w.
17.	Pietronki	cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny	XIX/XX w.
18.	Podanin	cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny	XIX w.
19.	Rataje	cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny	1 poł. XIX w.
20.	Słomki	cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny	2 poł. XIX w.
21.	Słomki	cmentarz epidemiczny, nieczynny	XIX w.
22.	Stróżewice	cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny	k. XIX w.
23.	Stróżewice	cmentarz katolicki, czynny	XIX/XX w.
24.	Stróżewice	cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny	XIX/XX w.
25.	Stróżewo	cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny	XIX w.
26.	Strzelce	cmentarz katolicki, czynny	XIX/XX w.
27.	Strzelce	cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny	XIX w.
28.	Strzelce	cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny	2 poł. XIX w.
29.	Studzieniec	cmentarz katolicki, nieczynny	2 poł. XIX w.
30.	Wymysław	cmentarz ewangelicko-augsburski, nieczynny	2 poł. XIX w.
31.	Wymysław	cmentarz katolicki, czynny	1 poł. XIX w.
32.	Zacharzyn	cmentarz katolicki, czynny	XX w.

Zgodnie z art. 6 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zmianami) wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania – podlegają ochronie i opiece.

Aktualnie zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są wszelkie inwestycje związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, które wymagają prowadzenia prac ziemno-budowlanych.

Aby zapobiec zniszczeniu stanowisk archeologicznych, prace ziemne prowadzone w strefie ochrony stanowisk archeologicznych wymagają uzgodnień z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Jest to szczególnie ważne podczas takich inwestycji, jak: budowa dróg, obwodnic, autostrad, likwidacja linii kolejowych, lokalizacja zwirowni, zabudowa mieszkaniowa, przemysłowa, regulacje cieków wodnych, budowa zbiorników retencyjnych, zalesienia, gdyż inwestycje te z uwagi

na szerokopłaszczyznowy charakter prac ziemnych, niszczą substancję zabytkową i obiekty archeologiczne.

Rozwój przestrzenny i funkcjonalny gminy Chodzież determinowany jest w dużym stopniu przez naturalne przestrzenie przyrodnicze o funkcjach pozagospodarczych.

W granicach gminy powierzchnie trwale pokryte roślinnością zajmują prawie 68 % powierzchni gminy. Duży jest też udział powierzchni gruntów rolnych.

Gmina Chodzież jest słabo uprzemysłowiona, tereny przemysłowe na jej obszarze należą do rzadkości. Dominującą funkcją gospodarczą jest rolnictwo oraz gospodarka leśna.

Pomimo wielu zmian w przestrzeni, w najbliższych latach zachowany zostanie dotychczasowy podział na trzy główne przestrzenie funkcjonalne:

- przestrzeń o funkcjach przyrodniczych i ekologicznych (Dolina Noteci),
- przestrzeń rolnicza,
- przestrzeń leśna o funkcjach przyrodniczych i gospodarczych.

Mniejszą przestrzeń, funkcjonalnie związaną z miastem Chodzież, stanowią tereny wsi Rataje, będące przedłużeniem przestrzeni miejskiej Chodzieży.

Obecność obszarów przyrodniczych (lasy, Dolina Noteci) oraz zabytków kulturowych (zespoły pałacowo-parkowe) stwarza możliwości rozwoju funkcji turystycznych, z uwzględnieniem funkcji agroturystycznych.

Rozwój funkcji turystycznych będzie wymagał ciągłej ochrony obszarów przyrodniczych i kulturowych, w celu trwałego zachowania ich walorów.

Na obszarze gminy Chodzież, w ostatnich latach - w związku z postępującym rozwojem gospodarczym – zaczyna się kształtować nowa strefa funkcjonalna w sąsiedztwie drogi krajowej Nr 11.

Szczególnie w miejscowości Podanin coraz więcej terenów wykorzystywanych jest pod usługi i przemysł.

Korzystne warunki gruntowo-wodne, konfiguracja terenu, przede wszystkim brak w sąsiedztwie obiektów i obszarów wymagających szczególnej ochrony konserwatorskiej, predysponuje te tereny do rozwoju działalności gospodarczej.

Zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych na terenie gminy Chodzież będą

wszelkie inwestycje związane z zabudową i zagospodarowaniem terenów, które wymagają prowadzenia prac ziemnych i budowlanych.

Należą do nich będą:

- modernizacja i rozbudowa infrastruktury technicznej, w tym rozbudowa kanalizacji sanitarnej i deszczowej w Podaninie i Ratajach,
- zwirownia w Kamionce,
- modernizacja sieci elektroenergetycznej wysokiego napięcia i oświetleniowej w Konstantynowie, Milczu, Ratajach i Studzieńcu,
- rozwój terenów przemysłowych w Kamionce i Podaninie,
- modernizacja i budowa dróg gminnych w Konstantynowie, Podaninie, Ratajach, Strzelęcinie i Zacharzynie.

Na terenie gminy Chodzież planowana jest modernizacja drogi krajowej Nr 11 (przekształcenie w drogę ekspresową).

W granicach gminy Chodzież dojdzie do zmiany jej przebiegu w celu ominięcia miasta Chodzieży. Proponuje się obejście miasta od strony zachodniej, w obrębie zboczy wzniesień czołowo-morenowych w rejonie Gontyńca.

Powyższe zadanie inwestycyjne powinno być poprzedzone rozpoznawczym badaniem powierzchniowo-sondazowym.

Po zatwierdzeniu przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Poznaniu sprawozdania z powyższych badań, konieczne będzie przeprowadzenie na wytypowanych stanowiskach, wyprzedzających inwestycję, ratowniczych badań wykopaliskowych.

4.2. Wynikające ze Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Chodzież

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Chodzież przyjęte uchwałą Nr I/3/99 Rady Gminy w Chodzieży w dniu 19 lutego 1999 r. zostało opracowane, na zlecenie gminy, przez Wojewódzkie Biuro Urbanistyki i Architektury w Pile; obecnie jest aktualizowane.

Ustalenia Studium Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Chodzież z dnia 19 lutego 1999 r. obejmują:

1) uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego gminy Chodzież, w tym:

- stan istniejącego zagospodarowania przestrzennego,
- sferę produkcyjną,
- infrastrukturę techniczną,
- komunikację,
- ocenę poziomu zaspokojenia potrzeb ludności,
- ocenę lokalnych wartości zasobów środowiska przyrodniczego,
- stan, ochronę i zagrożenia środowiska,
- uwarunkowania kulturowe,
- uwarunkowania rozwoju przestrzennego gminy,

2) kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy Chodzież, w tym:

- podział obszaru gminy,
- kierunki rozwoju komunikacji,
- kierunki rozwoju infrastruktury technicznej,

3) politykę przestrzenną gminy, w tym:

- cele polityki przestrzennej,
- realizację celów.

Stosowne miejsce w Studium zajmuje tematyka związana z uwarunkowaniami kulturowymi gminy Chodzież.

Studium zawiera wykaz najcenniejszych zabytków na terenie gminy Chodzież, do których zaliczono obiekty architektury, parki i cmentarze wpisane do rejestru zabytków.

W Studium wymienione zostały również obiekty objęte ochroną konserwatorską – godne zachowania dla przyszłych pokoleń. Zabytki te wpisane są w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

W zakresie ochrony konserwatorskiej Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego gminy Chodzież zakłada między innymi, że:

- 1) szczególnej ochronie powinny podlegać zespoły dworsko-parkowe wraz z dawnymi folwarkami. Traktowane jako całość tworzą bowiem wyróżniającą się na tle zabudowy wiejskiej historyczną przestrzeń zurbanizowaną.

- 2) W miarę możliwości należy zachować dawne funkcje poszczególnych części zespołów: folwark jako teren gospodarczy, polany parkowe jako łąki krajobrazowe, tereny zadrzewione jako naturalne masywy zieleni.
- 3) W celu zachowania substancji zabytkowej należy powierzyć całe zespoły pałacowo-parkowe łącznie z folwarkiem jednemu właścicielowi, który w swojej działalności gospodarczej będzie ją chronił.
- 4) Wszelkie inwestycje na terenach zabytkowych założeń zieleni (parki, cmentarze) można przeprowadzić po uprzednim uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Przyrody.
Teren zabytkowych założeń zieleni należy zachować w historycznych granicach, nie dzieląc tych obszarów na działki użytkowe. Aleje i szpalery należy konserwować odtwarzając i uzupełniając ubytki tymi samymi gatunkami drzew.
- 5) Obiekty architektury wpisane do rejestru zabytków objęte są wszelkimi rygorami prawnymi, wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych. Wszelkie prace remontowe, zmiany własności, zmiany funkcji i przeznaczenia obiektu wymagają pisemnej zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
Niedopuszczalne jest nadbudowywanie obiektów, powiększanie ich bryły przez dobudówki, zmiana konstrukcji dachu i pokrycia dachowego, zmiana wielkości i liczby otworów okiennych i drzwiowych oraz zmiana wyglądu elewacji. Szczególnej ochronie podlega istniejący detal architektoniczny: gzymsy, fryzy, opaski okienne i drzwiowe, inne elementy zdobnicze, stolarka okienna i drzwiowa, niekiedy bogato zdobiona.
- 6) W przypadku budynków historycznych objętych ochroną konserwatorską należy zasięgać opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, który określi dopuszczalność prowadzonych prac, ich zakres i zalecaną formę architektoniczną.
Znaczną część zabudowy mieszkaniowej na terenie gminy stanowią stare domy w większości sprzed 1939 r. Wiele z nich, najczęściej wskutek braku remontów i niedbałości w eksploatacji jest zdekapitalizowanych lub w złym stanie technicznym.

W przypadkach uzasadnionych względami technicznymi lub planistycznymi, po uprzednim uzyskaniu akceptacji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków dopuszcza się wymianę zabudowy.

- 7) Istotą przekształceń obszarów zurbanizowanych na terenie gminy jest zachowanie właściwej skali zabudowy. Forma architektoniczna projektowanych nowych zagród oraz rozbudowa już istniejących nie powinna stanowić elementu dysharmonijnego, powinna nawiązywać do tradycyjnej architektury wiejskiej, do historycznego typu niskiego domu nakrytego dachem dwuspadowym.

Wiejska architektura powinna harmonizować z przestrzenią krajobrazu rolniczego i chronić jego pejzaż.

- 8) Zewidencjonowane i rozpoznane stanowiska archeologiczne, stanowią dobro kultury i objęte są ochroną konserwatorską.

Przy inwestycjach związanych z pracami ziemnymi na tych obszarach konieczna jest konsultacja z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, w celu objęcia terenu ewentualnym nadzorem archeologicznym.

4.3. Wynikające z miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Chodzież

Jedną z form ochrony zabytków, jak wspomniano wcześniej, jest ustanowienie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Plany zagospodarowania przestrzennego są aktami prawa miejscowego; stanowią podstawę do ustalania przeznaczenia nieruchomości oraz sposobów zagospodarowania terenów.

Art. 19 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* określa zabytki, które należy uwzględniać opracowując studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

Są to zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków wraz z ich otoczeniem, inne zabytki nieruchome, znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków oraz parki kulturowe.

Gmina Chodzież posiada miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla poszczególnych, fragmentarycznych obszarów gminy, które uchwalone zostały w latach 1996–2002 oraz **Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Chodzież** obejmujący obszar gminy Chodzież w jej granicach administracyjnych. Plan ten przyjęty został w dniu 30 grudnia 2003 r. uchwałą nr XI/57/03 Rady Gminy w Chodzieży (Dziennik Urzędowy Województwa Wielkopolskiego Nr 18, poz. 527 z 19 lutego 2004 r.).

Celem regulacji zawartych w ustaleniach miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Chodzież z dnia 30 grudnia 2003 r. jest prawidłowa polityka przestrzenna z zachowaniem ładu przestrzennego, zgodnego z kryteriami funkcjonalnymi, estetycznymi, społecznymi i przyrodniczymi w dostosowaniu do lokalnych uwarunkowań, z uwzględnieniem regionalnych tradycji.

Plan zagospodarowania przestrzennego gminy Chodzież zawiera między innymi ustalenia z zakresu zasad ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego (Rozdział 9 uchwały).

W zakresie wymogów ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego, ochronie podlegają:

- 1) obiekty architektury, parki i cmentarze, wpisane do rejestru zabytków.
Szczególnej ochronie konserwatorskiej podlegają zespoły pałacowo-parkowe wraz z dawnymi folwarkami. Plan przewiduje, że należy zachować ich historyczną przestrzeń zurbanizowaną oraz dawne funkcje poszczególnych zespołów,
- 2) obiekty objęte ochroną konserwatorską,
- 3) chronione układy urbanistyczne,
- 4) panorama zespołu pałacowego wsi Nietuszkowo celem zachowania powiązań widokowych z rozległym krajobrazem łąk doliny rzeki Noteci,
- 5) wszystkie stanowiska archeologiczne zlokalizowane na terenie gminy Chodzież,
- 6) skupiska zieleni wysokiej występujące w parkach, na cmentarzach, przy skwerach, w obrębie siedlisk, zabudowy mieszkaniowej i produkcyjnej oraz zadrzewienia i skupiska krzewów przydrożnych i śródpolnych,
- 7) istniejące torfowiska, źródła i ciek wodne,

- 8) naturalna postać pradoliny Noteci, wartościowa z przyrodniczego i kulturowego punktu widzenia z walorami krajobrazowymi łączącymi szerokie dno doliny z lustrem wody i przeciwległą wyniosłą jej krawędzią.

Plan wprowadza wymóg stanowiący, że wszelkie prace remontowe, zmiana funkcji i przeznaczenia obiektów wpisanych do rejestru zabytków, zmiana własności wymaga uzgodnienia i uzyskania pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Niedopuszczalne jest nadbudowywanie obiektów, powiększanie ich bryły przez dobudówki, zmiana konstrukcji dachu i pokrycia dachowego, zmiana wielkości i liczby otworów okiennych i drzwiowych, zmiana wystroju elewacji.

Również w przypadku obiektów objętych ochroną konserwatorską, zakres prowadzonych prac budowlanych należy każdorazowo uzgadniać z konserwatorem, który określi dopuszczalność tych prac, ich zakres i zalecaną formę architektoniczną.

Plan zaleca, by na terenach zabytkowych założeń zieleni (parki, cmentarze):

- wszelkie zamierzenia inwestycyjne były poprzedzone wydaniem wytycznych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody,
- zachowano historyczne granice, nie dzieląc terenów na działki użytkowe,
- aleje i szpalery konserwować odtwarzając i uzupełniając ubytki tymi samymi gatunkami drzew,
- wszelkie zmiany w obrębie zagospodarowania, a także porządkowanie, wycinka drzew, nowe nasadzenia, realizacja ogrodzeń, prace na terenach cmentarzy były konsultowane z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Plan nakazuje, by forma architektoniczna projektowanych zespołów mieszkaniowych, rozbudowa istniejących obiektów i siedlisk nawiązywała do tradycyjnej architektury wiejskiej i małych miasteczek północnego regionu Wielkopolski, harmonizowała z przestrzenią krajobrazu i naturalną rzeźbą terenu.

Przy realizacji inwestycji na wyznaczonych terenach budowlanych należy zachować chronione układy urbanistyczne, nawiązując nowymi drogami kołowymi do istniejącej sieci ulic wiejskich, szczególnie we wsi Kamionka, Milcz, Nietuszkowo, Podanin, Rataje.

Plan zagospodarowania – na terenach położonych w granicach stanowisk archeologicznych – ustala wymóg stanowiący, że podjęcie robót ziemnych musi być

poprzedzone zgodą Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w celu objęcia ich nadzorem archeologicznym.

Na rysunkach planu, stanowiących integralną część miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Chodzież, zatwierdzonego uchwałą Nr XI/57/03 z dnia 30 grudnia 2003 r. zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków oznaczono symbolem ZP, obiekty sakralne UK, cmentarze zabytkowe – ZCz, a cmentarze objęte ochroną konserwatorską – ZCc.

Natomiast graficznie oznaczono stanowiska archeologiczne i strefy ochrony archeologicznej, których „zasieg należy traktować orientacyjnie ze względu na to, że obiekty archeologiczne mogą zalegać również w sąsiedztwie wyznaczonego, na podstawie powierzchniowych obserwacji, zasięgu stanowiska” (§ 34 ust. 12 uchwały).

Ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy w zakresie zasad i warunków zagospodarowania terenów wyłączonych z zabudowy tj. terenów zieleni, obejmujących parki, cmentarze, zieleń pocmentarną, skupiska zieleni wysokiej i krzewów przewidują:

- na terenach cmentarzy budowę kaplic, domów pogrzebowych, elementów małej architektury, ogrodzeń, sieci uzbrojenia technicznego, parkingów przycmentarnych;
- na terenach parków realizację obiektów małej architektury, elementów rekreacji i sieci uzbrojenia technicznego

z zachowaniem stosownych przepisów w odniesieniu do terenów wpisanych do rejestru zabytków i objętych ochroną konserwatorską.

4.4 Wynikające z uwarunkowań ochrony przyrody i równowagi ekologicznej

Wysokie walory przyrodnicze i krajobrazowe terenów gminy Chodzież znalazły odzwierciedlenie w obecności licznych obiektów i obszarów objętych ochroną prawną. Najwięcej ograniczeń związanych z ochroną środowiska przyrodniczego dotyczy obszaru doliny Noteci. Obszar tej doliny stanowi główną oś ekologiczną dla obszarów przyrodniczych północnej części wielkopolski.

Najbardziej cenne przyrodniczo w tym układzie są tereny podmokłych łąk w sąsiedztwie rzeki i jej zarastających starorzeczy.

Dolina Noteci znalazła się w granicach obszaru będącego częścią systemu obszarów „Natura 2000” na podstawie Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2004 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 (Dz.U. Nr 229, poz. 2313 ze zmianami).

Obszar ten o nazwie „Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego” (PLB 300001) zajmuje powierzchnię 32408,6 ha, w tym w gminie Chodzież 4240,9 ha.

Kolejną formą ochrony jest obszar chronionego krajobrazu „Dolina Noteci”. Został on ustanowiony w 1989 r. uchwałą Wojewódzkiej Rady Narodowej w Pile, a następnie Rozporządzeniem Nr 5/98 Wojewody Piłskiego z dnia 15 maja 1989 r. w sprawie ustanowienia obszarów chronionego krajobrazu w województwie piłskim (Dziennik Urzędowy Województwa Piłskiego Nr 13, poz. 83). Zarządzenie Wojewody Piłskiego przyjęte zostało jako obowiązujące w województwie wielkopolskim na podstawie Obwieszczenia Wojewody Wielkopolskiego z dnia 24 marca 1999 r. w sprawie wykazu aktów prawa miejscowego obowiązujących na terenie województwa wielkopolskiego (Dziennik Urzędowy Województwa Wielkopolskiego Nr 14, poz. 246). Obecne zapisy dotyczące zasad ochrony w granicach tych obszarów reguluje ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. Nr 92, poz. 880 ze zmianami).

Obszar chronionego krajobrazu stanowi około 50 % całej powierzchni gminy Chodzież. Zasięgiem obejmuje zachodnią i północną część gminy, najmniej zurbanizowaną i zdominowaną przez tereny przyrodnicze.

Głównym celem tej ochrony jest zachowanie cech krajobrazu o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych poprzez stosowanie pewnych ograniczeń w zagospodarowaniu poszczególnych terenów.

Celem pośrednim jest zachowanie terenów przyrodniczych pełniących ważne funkcje w różnych systemach (krajowych, regionalnych, lokalnych) powiązań ekologicznych.

W granicach gminy Chodzież, tereny objęte tą formą ochrony od pewnego czasu pełnią jeszcze jedną ważną funkcję ekologiczną – otulinę obszarów „Natura 2000”.

Obszar Doliny Noteci, stanowiący znaczną część gminy Chodzież, ze względu na jego walory kulturowe i przyrodnicze, planuje się objąć szczególną ochroną prawną

poprzez wpis do rejestru zabytków. Działania w tym zakresie poprzedzą badania szczegółowe, niezbędne dla pełnego rozpoznania i właściwej ochrony tych walorów.

Proponowany zasięg obszaru objętego wpisem Doliny Noteci obejmować będzie między innymi miejscowości gminy Chodzież – Milcz, Ciszewo, Strzelecin, Strzelce, Wymysław, Zacharzyn – położone na lewym, południowym brzegu rzeki Noteci.

Ochronie prawnej na terenie gminy Chodzież podlegają również wybrane powierzchnie kompleksów leśnych – lasy ochronne ogólnego przeznaczenia, ustanowione zgodnie z art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 28 września 1991 r. *o lasach* (Dz.U. z 2005 r. Nr 45, poz. 435 ze zmianami). Zasięg i kategorie ochronności obszarów zostały określone odrębnymi decyzjami Ministra Środowiska w poszczególnych nadleśnictwach.

Ochrona wybranych terenów leśnych wynika ze specjalnych walorów przyrodniczych i funkcji ekologicznych. Największą powierzchnię w granicach gminy Chodzież zajmują lasy wodochronne skupione w obrębie rozległego obniżenia z kompleksem stawów w rejonie Oleśnicy.

Lasy glebochronne wyznaczone zostały głównie w strefie krawędziowej wysoczyzny, na wschód od Nietuszkowa, w rejonie wsi Rataje oraz na wschód od wsi Strzelce.

Lasy uzdrowiskowe tworzą jedną powierzchnię na południe od granicy gminy z miastem Chodzież.

Na obszarze gminy wyznaczono również ostoję zwierząt w obrębie wzniesień czołowomorenowych z kulminacją Gontyńca.

Większość lasów ochronnych występujących na obszarze gminy Chodzież znajduje się w granicach Nadleśnictwa Podanin.

Obiektami podlegającymi przyrodniczej ochronie prawnej są pomniki przyrody – pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej i krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy, źródła, wodospady, wywierzyiska, skałki, jary, głazy narzutowe oraz jaskinie. Do pomników przyrody ożywionej należą pojedyncze krzewy, drzewa i grupy drzew odznaczające się sędziwym wiekiem, wielkością, niezwykłymi kształtami lub innymi cechami, a także zabytkowe aleje drzew.

Nadając rangę pomnika przyrody pojedynczemu tworowi przyrody bierze się pod uwagę indywidualne cechy wyróżniające go od innych.

Na terenie gminy Chodzież znajduje się wiele pomników przyrody - najstarsze z nich zostały objęte ochroną decyzjami Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu z 1956 r., późniejsze decyzjami Wojewody Pilskiego oraz uchwałą Rady Gminy w Chodzieży z dnia 20 września 2006 r. Wśród drzew – pomników – dominują lipy drobnolistne, dęby szypułkowe, buki pospolite.

Największa grupa pomników przyrody znajduje się w obrębie parków będących częścią założeń pałacowo i dworsko-parkowych. Niektóre założenia parkowe mają po 200 lat. Najwięcej okazałych drzew zachowało się w parku w Oleśnicy, Pietronkach, Ratajach i Strzelcach.

Część drzew występuje również w granicach zieleni cmentarnej w Milczu oraz przy drogach (Kierzkowice, Stróżewo) jako obiekty wolnostojące, tworzące nieregularne zgrupowania (Papiernia) bądź szpalery (Trojanka).

Stan zdrowotny niektórych drzew, szczególnie w parkach jest zły. Jeżeli w najbliższym czasie nie zostaną podjęte zabiegi pielęgnacyjne, drzewa te szybko zginą. Zagrożeniem dla pomników przyrody są również czynniki naturalne – głównie silne wiatry.

Jedynym pomnikiem, nie będącym drzewem, jest gład narzutowy niedaleko drogi wojewódzkiej Chodzież – Czarnków.

Wykaz pomników przyrody występujących na terenie gminy Chodzież przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela Nr 7 Wykaz pomników przyrody występujących na terenie gminy Chodzież

<i>Pozycja z rejestru</i>	<i>Obiekt objęty ochroną - opis</i>	<i>Położenie</i>	<i>Rok uznania za pomnik przyrody</i>
160	Lipa drobnolistna obwód 710 cm, wys. 35 m, szer. korony 26 m, wiek ok. 300 lat	Papiernia Nadleśnictwo Podanin, Leśnictwo Oleśniczka, oddział 53c	1956
161	Grupa drzew: 3 lipy drobnolistne ●obwód 430 cm, wys. 22 m, szer. korony 15 m, ●obwód 503 cm, wys. 26 m, szer. korony 24 m, ●obwód 550 cm, wys. 27, szer. korony 14 m	Papiernia Nadleśnictwo Podanin, Leśnictwo Oleśniczka, oddział 53f	1956

163	Dąb szypułkowy obwód 412 cm, wys. 24 m, szer. korony 16 m	Oleśnica przy drodze gruntowej z Oleśnicy do Trojanki	1956
165	Modrzew europejski obwód 332 cm, wys. 30 m, szer. korony 9 m	Nietuszkowo w zabytkowym parku od strony północno-zachodniej	1957
168	Głaz narzutowy granitowy obwód 954 cm, wys. 112 m, długość 338 cm, szer. 308 cm	Oleśnica Nadleśnictwo Podanin Leśnictwo Oleśniczka oddział 92a Głaz znajduje się w lesie bukowo – dębowym niedaleko drogi wojewódzkiej Chodzież- Czarnków	1975
291	Dąb szypułkowy obwód 461 cm, wys. 26 m, szer. korony 21 m	Kierzkowice przy szosie Piła-Poznań	1982
303	Lipa drobnolistna obwód 574 cm, wys. 26 m, szer. korony 22 m	Milcz drzewo rośnie na starym cmentarzu	1981
332	Grupa drzew: Buk pospolity (5 drzew) ●obwód 469 cm, wys. 25, szer. korony 28 m, ●obwód 429 cm, wys. 21, szer. korony 23 m, ●obwód 419 cm, wys. 20, szer. korony 23 m, ●obwód 428 cm, wys. 22, szer. korony 24 m, ●obwód 290 cm, wys. 21, szer. korony 18 m, Lipa drobnolistna obwód 331 cm, wys. 25 m, szer. korony 16 m, Olsza czarna obwód 334 m, wys. 25 m, szer. korony 10 m, Klon pospolity obwód 396 cm, wys. 25 m, szer. korony 21 m, Dąb bezszypułkowy obwód 347 cm, wys. 26 m, szer. korony 21 m, Jesion wyniosły obwód 319 cm, wys. 24 m, szer. korony 21 m	Oleśnica drzewa rosłą w parku zabytkowym (na jednym z buków wykonane zostały w 2000 r. zabiegi sanitarne i pielęgnacyjne)	1982

333	<p>Grupa drzew: Buk pospolity obwód 425 cm, wys. 27 m, szer. korony 19 m,</p> <p>4 lipy drobnolistne ●obwód 429 cm, wys. 25, szer. korony 18 m, ●obwód 305 cm, wys. 24, szer. korony 18 m, ●obwód 334 cm, wys. 25, szer. korony 21 m, ●obwód 374 cm, wys. 27, szer. korony 12 m,</p> <p>Platan klonolistny obwód 368 cm, wys. 25 m, szer. korony 23 m,</p> <p>2 klony pospolite ●obwód 334 cm, wys. 22, szer. korony 18 m, ●obwód 332 cm, wys. 26, szer. korony 18 m</p>	Oleśnica drzewa rosą w parku zabytkowym	1982
334	Dąb szypułkowy obwód 358 cm, wys. 25 m, szer. korony 26 m	Pietronki przy drodze wojewódzkiej Nr 193, obok krzyża	1982
345	<p>Grupa drzew Klon pospolity – 5 drzew obwód od 216 cm do 284 cm, wys. od 18 m do 20 m, szer. korony od 14 m do 18 m,</p> <p>Dąb szypułkowy – 3 drzewa obwód od 322 cm do 390 cm, wys. od 25 m do 26 m, szer. korony od 12 m do 14 m</p>	Rataje grupa drzew rośnie w zabytkowym parku	1982
346	<p>Grupa drzew: Dąb szypułkowy - 2 drzewa ●obwód 376 cm, wys. 21, szer. korony 21 m, ●obwód 418 cm, wys. 24, szer. korony 14 m,</p> <p>3 lipy drobnolistne ●obwód 331 cm, wys. 20, szer. korony 14 m, ●obwód 422 cm, wys. 23, szer. korony 14 m, ●obwód 566 cm, wys. 26, szer. korony 23 m,</p>	Pietronki drzewa rosą w zabytkowym parku	1982

	<p>2 klony pospolite ●obwód 339 cm, wys. 20, szer. korony 16 m, ●obwód 380 cm, wys. 23, szer. korony 20 m</p>		
347	<p>Grupa drzew: 7 klonów pospolitych obwód od 275 cm do 457 cm, wys. od 18 m do 19 m, szer. korony od 15 m do 19 m,</p> <p>4 lipy drobnolistne obwód od 333 cm do 401cm, wys. od 18 m do 22 m, szer. korony od 14 m do 17 m,</p> <p>Wiąz szypułkowy obwód 371 cm, wys. 22 m, szer. korony 12 m,</p> <p>Topola biała obwód 381 cm, wys. 23 m, szer. korony 16 m</p>	Strzelce drzewa rosną w zabytkowym parku	1982
358	<p>Grupa drzew: 6 lip drobnolistnych obwód od 376 cm do 468 cm, wys. od 21 m do 25 m, szer. korony od 13 do 18 m,</p> <p>Klon pospolity obwód 356 cm, wys. 24 m, szer. korony 19 m,</p> <p>Klon jawor obwód 324 cm, wys. 20 m, szer. korony 15m</p>	Trojanka drzewa rosną przy drodze Oleśnica - Trojanka	1983
359	<p>Grupa drzew: Wiąz szypułkowy ●obwód 293 cm, wys. 21 m, ●obwód 334 cm, wys. 18 m,</p> <p>Olsza czarna – 6 drzew obwód od 275 cm do 338 cm, wys. od 15 m do 17 m, szer. Korony od 16 m do 20 m,</p> <p>2 lipy drobnolistne ●obwód 308 cm, wys. 17 m, sze. orony 14 m, ●obwód 315 cm, wys. 17 m, szer. korony 18 m, Jesion wyniosły obwód 306 cm, wys. 17 m, szer. korony 17 m</p>	Nietuszkowo drzewa rosną w pobliżu zabytkowego parku, przy drodze gruntowej z Milcza do Chrustowa	1983

448	Dąb bezszypułkowy obwód 447 cm, wys. 22 m, szer. korony 28 m	Oleśnica drzewo rośnie na skraju lasu ok. 100 m od budynku byłej szkoły podstawowej	1985
537	Dąb szypułkowy obwód 324 cm, wys. 22 m, szer. korony 21 m, wiek 250 lat	Stróżewo w pobliżu gminnego przedszkola	1993
	Sosna pospolita „Danuśka” obwód 142 cm, wys. 20 m, szer. korony 8 m	Oleśnica Nadleśnictwo Sarbia Leśnictwo Marunowo oddział 14 g	2006
	Buk zwyczajny „Romek” obwód 352 cm, wys. 25 m, szer. korony 11 m	Cisze Nadleśnictwo Sarbia Leśnictwo Cisze oddział 54 t	2006
	Buk zwyczajny „Himek” obwód 375 cm, wys. 27 m, szer. korony 11 m	Stróżewice Nadleśnictwo Sarbia Leśnictwo Jacewko oddział 44 c	2006

5. Cele polityki gminnej związanej z ochroną zabytków

Konsekwentna polityka gminy w dążeniu do poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego oraz podwyższanie świadomości społecznej mieszkańców i właścicieli zabytkowych obiektów jest szansą na uratowanie tego dziedzictwa dla przyszłych pokoleń.

Wobec powyższego za główny cel polityki gminnej związanej z ochroną zabytków przyjmuje się:

- 1) aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe: dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków, ich odbudowy, adaptacji;
- 2) planowe oraz kompetentne realizowanie zadań samorządowych w zakresie ochrony zabytków;
- 3) dążenie do pełnej oceny stanu zasobów dziedzictwa kulturowego gminy Chodzież – aktualizacji dostępnej bazy informacji o zabytkach gminy;
- 4) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność gminy i zabytków dla potrzeb turystycznych, społecznych, edukacyjnych;

- 5) prowadzenie działań w zakresie planowania przestrzennego oraz gospodarce nieruchomościami mających na celu powstrzymanie degradacji obiektów zabytkowych;
- 6) upowszechnianie wśród właścicieli i użytkowników zabytkowych obiektów znajomości zasad konserwatorskich i profilaktyki konserwatorskiej.

6. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Stosownie do wymogów ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. Nr 163, poz. 1568 ze zmianami) sprawowanie opieki nad zabytkami na terenie gminy Chodzież będzie realizowane w zakresie następujących działań:

1. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków:

- sporządzenie gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych objętych wojewódzką ewidencją zabytków, a także jeszcze nierozpoznanych w uzgodnieniu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w oparciu o program komputerowy przekazany przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- określenie stosunków własnościowych i ustalenie szczegółowej lokalizacji obiektów objętych ewidencją;
- przekazanie radnym i sołtysom opracowanych kart adresowych z terenów im podległych;
- systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane dane i dokumentację fotograficzną,
- rozpoznanie i wprowadzanie do ewidencji zmian powstałych w wyniku rozbiórek, modernizacji i remontów obiektów.

2. Inwentaryzacja obiektów tzw. „małej architektury” (kapliczki, krzyże przydrożne):

- sporządzenie gminnej ewidencji zabytków małej architektury w formie zbioru kart adresowych zabytków w uzgodnieniu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków;
- określenie stosunków własnościowych i ustalenie szczegółowej lokalizacji z podaniem numerów geodezyjnych działek;
- przygotowanie wniosków o wpisanie najciekawszych obiektów do rejestru zabytków,
- nawiązanie współpracy z sąsiednimi gminami w celu utworzenia szlaku kapliczek i krzyży przydrożnych.

3. Inwentaryzacja cmentarzy wpisanych do rejestru zabytków i objętych ochroną konserwatorską:

- określenie stosunków własnościowych i ustalenie szczegółowej lokalizacji z podaniem numerów geodezyjnych działek;
- wykonanie – we współpracy z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków – dokumentacji fotograficznej i opisowej cennych zachowanych nagrobków i pozostałych elementów cmentarzy.

4. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych:

- sporządzenie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych w formie kart zespołu stanowisk archeologicznych w uzgodnieniu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków;
- uzupełnianie i weryfikowanie istniejącej ewidencji zabytków archeologicznych poprzez pozyskiwanie informacji o wszystkich, sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości.

5. Kierowanie wniosków o wpisanie niektórych, wybranych obiektów do rejestru zabytków:

Dokumentacja konserwatorska stanowi podstawową bazę informacji o zabytkach na terenie gminy, umożliwiającą właściwe rozpoznanie, a tym samym

ocenę wartości historycznych, kulturowych i zabytkowych. Stąd konieczna jest stała weryfikacja, uzupełnianie i poszerzanie zasobów.

Obiektami postulowanymi do wpisu do rejestru Zabytków Województwa Wielkopolskiego z terenu gminy Chodzież będą:

- w Stróżewie, kościół poewangelicki z k.XIX/pocz. XX w.,
- w Nietuszkowie, gorzelnia w zespole folwarcznym z 1867 r.,
- w Ratajach, dwór wchodzący w skład zespołu dworsko-parkowego.

Obecnie tylko park krajobrazowy został wpisany do rejestru zabytków.

Wszystkie te obiekty zachowały swą historyczną i architektoniczną wartość; stanowią o dziedzictwie kulturowym gminy.

Po przeprowadzeniu weryfikacji budownictwa drewnianego tzw. „poniatówek”, ciekawszych przykładów budownictwa wiejskiego, zespołów kolejowych, budynków użyteczności publicznej, wytypowane zostaną najlepiej zachowane obiekty przeznaczone do wpisu do rejestru zabytków.

6. Prawidłowa ochrona archeologicznego dziedzictwa kulturowego w stosunku do stref występowania stanowisk archeologicznych oraz obszarów chronionych, przedstawionych na mapie „Gmina Chodzież. Elementy środowiska przyrodniczego, kulturowego i ich ochrona”, stanowiącej Załącznik Nr 2 do niniejszego programu.

Prace inwestycyjne, w tym ziemne związane z budownictwem i zagospodarowaniem terenu, w obrębie obszarów chronionych (układy urbanistyczne, ruralistyczne, założenia pałacowo-parkowe, cmentarze, obiekty wpisane do rejestru zabytków i ujęte w ewidencji zabytków) oraz stref występowania stanowisk archeologicznych, wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, który określi warunki realizacji inwestycji.

7. Utrzymanie i poprawa stanu technicznego zabytków stanowiących własność gminy Chodzież:

- dokonanie przeglądu i wytypowanie obiektów celem opracowania harmonogramu badań konserwatorskich, architektonicznych i archeologicznych;
- wykonanie badań konserwatorskich, architektonicznych i archeologicznych dla wytypowanych obiektów;

- pozyskiwanie środków finansowych na opiekę nad zabytkami - środki zewnętrzne (fundusze strukturalne, fundusze Ministerstwa Kultury), środki gminne (budżet gminy).

8. Utrzymanie i poprawa stanu technicznego zabytków stanowiących własność osób fizycznych/prawnych:

- informowanie właścicieli i użytkowników zabytkowych obiektów o wymogach w zakresie opieki nad zabytkami oraz o możliwościach pozyskiwania środków na odnowę zabytków;
- aktywne zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych;
- współpraca z użytkownikami i właścicielami budynków zabytkowych mająca na celu poprawę stanu zachowania i utrzymania tych obiektów.
- określenie zasad i udzielanie pomocy finansowej właścicielom remontującym obiekty zabytkowe w ramach środków zabezpieczonych w budżecie gminy na dany rok (dotacje, ulgi w podatkach).

9. Działania edukacyjne z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego:

- edukacja dzieci i młodzieży szkolnej w zakresie zapoznania z historią gminy i jej zabytkami;
- konkursy na szczeblu szkoły – plastyczne, fotograficzne, historyczne;
- publikacja materiałów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w prasie lokalnej i na stronie internetowej gminy Chodzież.

7. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 roku *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. Nr 163, poz. 1568 ze zmianami) wójt ma obowiązek sporządzenia (co 2 lata) sprawozdania z realizacji programu, który przedstawia radzie gminy.

Ocena stanu realizacji programu powinna być przeprowadzana przy ewentualnym udziale Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Istotne znaczenie dla

oceny programu będzie mieć także opinia mieszkańców gminy dlatego wskazane jest udostępnienie programu do publicznej wiadomości.

Dla potrzeb dokonania oceny gminnego programu opieki nad zabytkami niezbędne jest prowadzenie monitoringu.

Dla oceny realizacji celu ***aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe: dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków, ich odbudowy, adaptacji*** oraz celu ***prowadzenie działań w zakresie planowania przestrzennego oraz gospodarce nieruchomościami mających na celu powstrzymanie degradacji obiektów zabytkowych*** będzie:

- określenie ilości dokonanych przeglądów stanu technicznego obiektów zabytkowych,
- określenie ilości lustracji obiektów i obszarów zabytkowych dokonanych wspólnie ze służbą ochrony zabytków,
- ocena aktualności gminnej ewidencji zabytków,
- dokonanie analizy ilości wdrożonych działań w opiece nad zabytkami wspartymi środkami pochodzącymi z budżetu gminy.

Dla oceny realizacji celu ***planowe oraz kompetentne realizowanie zadań samorządowych w zakresie ochrony zabytków*** będzie:

- potwierdzenie faktu wykonania zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego,
- określenie ilości przeprowadzonych kontroli utrzymania i sposobu użytkowania zabytkowych obiektów,
- określenie ilości obiektów zabytkowych objętych działaniami zabezpieczającymi,
- potwierdzenie opracowania planu remontów zabezpieczających budynków zabytkowych,
- analiza ilości spotkań ze służbami konserwatorskimi.

Dla oceny realizacji celu ***dążenie do pełnej oceny stanu zasobów dziedzictwa kulturowego gminy Chodzież – aktualizacja dostępnej bazy informacji o zabytkach*** będzie:

- inwentaryzacja stanów technicznych zabytkowych obiektów,
- ocena aktualności gminnej ewidencji zabytków,
- ocena aktualności ewidencji gruntów i budynków.

Dla oceny realizacji celu *podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność gminy i zabytków dla potrzeb turystycznych, społecznych, edukacyjnych* będzie:

- ocena ilości i stanu zagospodarowania istniejących szlaków turystycznych,
- ocena ilości i efektów konkursów o tematyce dziedzictwa kulturowego gminy,
- ocena stopnia wykorzystania prasy lokalnej i strony internetowej gminy Chodzież dla prezentowania materiałów dotyczących zabytków na terenie gminy i opieki nad zabytkami,
- potwierdzenie udostępnienia bazy danych o zabytkach gminy,
- określenie ilości przeprowadzonych zajęć szkolnych o tematyce ochrony dziedzictwa kulturowego gminy Chodzież.

Dla oceny realizacji celu *upowszechniania wśród właścicieli i użytkowników zabytkowych obiektów znajomości zasad konserwatorskich i profilaktyki konserwatorskiej* będzie:

- potwierdzenie faktu opracowania programu szkoleń z zakresu edukacji kulturowej,
- potwierdzenie faktu udostępnienia bazy danych o zabytkach gminy.

8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminny. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz gminy na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych.

Samorząd ma oddziaływać na różne podmioty mające do czynienia z obiektami zabytkowymi tak, by wywołać ich pożądane zachowania prowadzące do realizacji zamierzonych celów.

Zakłada się, że w realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Chodzież wykorzystane zostaną następujące grupy instrumentów – instrumenty prawne, instrumenty koordynacji, instrumenty finansowe, instrumenty społeczne, instrumenty kontrolne.

INSTRUMENTY PRAWNE

Do instrumentów prawnych należą między innymi:

- 1) dokumenty wydawane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków wynikające z przepisów ustawowych,
- 2) uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- 3) wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów, które powinny być objęte ochroną,
- 4) programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

INSTRUMENTY KOORDYNACJI

Do instrumentów koordynacyjnych należą między innymi:

- 1) strategia rozwoju gminy,
- 2) plany rozwoju lokalnego,
- 3) studia, analizy, koncepcje,
- 4) programy ochrony środowiska,
- 5) umowy, porozumienia.

INSTRUMENTY FINANSOWE

Do instrumentów finansowych należą między innymi:

- 1) dotacje,
- 2) subwencje,
- 3) dofinansowania,
- 4) zachęty finansowe dla właścicieli i użytkowników zabytkowych obiektów,
- 5) programy uwzględniające finansowanie z funduszy Unii Europejskiej.

INSTRUMENTY SPOŁECZNE

Do instrumentów społecznych należą między innymi:

- 1) edukacja,
- 2) informacja,
- 3) współpraca,
- 4) współdziałanie z organizacjami społecznymi.

INSTRUMENTY KONTROLNE

Do instrumentów kontrolnych należą między innymi:

- 1) ciągła aktualizacja bazy danych ewidencji gruntów i budynków, infrastruktury technicznej, stanu zagospodarowania przestrzennego gminy, stanów technicznych obiektów zabytkowych,
- 2) monitoring stanu środowiska kulturowego.

Uruchomienie wyżej wymienionych instrumentów wymaga od władz i społeczeństwa gminy inicjatywy i konkretnych działań takich jak:

- pozyskanie poparcia społecznego dla działań związanych z ochroną zabytków,
- tworzenie opracowań planistycznych odpowiednio do potrzeb ochrony środowiska kulturowego,
- sporządzanie analiz i ocen skutków wpływu planowanych działań inwestycyjnych na środowisko kulturowe gminy,
- pozyskiwanie z wszelkich dostępnych źródeł środków finansowych na ochronę środowiska kulturowego,
- efektywne zarządzanie programem,
- prowadzenie ciągłego monitoringu zmian w stanie środowiska kulturowego.

Nadzór nad realizacją zadań przyjętych w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Chodzież na lata 2008-2011 pełnić będzie powołany w tym celu Zespół Koordynujący w składzie:

1. Zbigniew Salwa - Wójt Gminy Chodzież,
2. Lidia Jasiołek - Sekretarz Urzędu Gminy,
3. Magdalena Szpajer - inspektor do spraw wymiaru podatków i opłat,
4. Bernadeta Haładuda - podinspektor do spraw ochrony środowiska i gospodarki komunalnej.

9. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Obowiązek dbania o stan zabytków ustawa o *ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, nakłada na właścicieli i posiadaczy zabytków.

Znaczącym wsparciem dla zadań z zakresu ochrony zabytków są także inne źródła dofinansowania, wśród których istotną rolę pełnią środki z budżetu państwa. Są to zarówno środki Generalnego Konserwatora Zabytków jak i środki Wojewody Wielkopolskiego będące w dyspozycji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W gestii Ministra Kultury znajdują się środki specjalne, przeznaczone między innymi na promowanie i wspieranie działań na rzecz ochrony polskiego dziedzictwa narodowego.

Odnosnie obiektów sakralnych, finansowanie prac związanych z remontami i konserwacją, pokrywane jest w dużym stopniu ze środków własnych parafii. W przypadku obiektów sakralnych, stosowane jest także dofinansowanie ze środków budżetu państwa. Dodatkową możliwość wsparcia prac przy zabytkach sakralnych daje Fundusz Kościelny.

W przypadku szczególnych projektów można też pozyskać środki z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

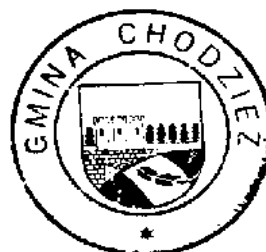
Dotyczy to dofinansowania konserwacji zabytkowych parków wpisanych do rejestru zabytków.

Ponadto istnieją możliwości zdobywania środków finansowych ze źródeł zewnętrznych na zadania inwestycyjne i społeczne do współfinansowania z funduszy krajowych i zagranicznych Unii Europejskiej.

Zakłada się zatem, że źródłami finansowania zadań wskazanych w Gminnym Programie będą zarówno środki, które pozostają w dyspozycji lub zasięgu władz samorządowych, jak i również inne źródła (prywatne, rządowe) tj.

- środki własne Gminy Chodzież na realizację zadań własnych,
- środki znajdujące się w gestii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- dotacje samorządu województwa dla jednostek samorządu terytorialnego na realizację zadań z zakresu kultury i sztuki,
- środki Ministra Kultury,
- dotacje i fundusze celowe rządowych i pozarządowych programów pomocowych,
- fundusze krajowe i zagraniczne Unii Europejskiej,
- inne środki przewidziane prawem.

Przewodniczący Rady
[Podpis]
Iwona Gierska

Pałac w Oleśnicy

Pałac w Nietuszkowie

Pałac w Strzelcach

Kościół w Zacharzynie

Pałac w Pietronkach

Przewodniczący Rady
Iwona Górsku